

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav politologie

Diplomová práce
Bc. Jaroslav Bican

Populistická uskupení na území České republiky

Populist Movements in the Czech Republic

Praha 2013

vedoucí práce: doc. PhDr. Ing. Milan Znoj, CSc

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Poděkování

Rád bych poděkoval doc. PhDr. Ing. Milanu Znojovi, CSc. za vedení diplomové práce a Mgr. Janu Bíbovi, Ph.D. za mnoho cenných připomínek.

Anotace

Práce „Populistická uskupení na území České republiky“ se zabývá osobnostmi a politickými uskupeními, které v prostředí České republiky výrazným způsobem používají populistické apely, jež se odkazují na dobrý lid a vymezují se proti lidu nepřátelským elitám. Práce mapuje hlavní témata těchto politických subjektů a na jejich základě konstruuje několik populistických rodin. V úvodní části se shrnuje několik teoretických přístupů k problematice populismu obecně a různých pojetí vztahu mezi populismem a demokracií. Cílem práce je zmapovat prostředí populistických subjektů v České republice a zpřehlednit ho pomocí jejich zařazení na základě jejich podobností a shodných štěpících linií do několika rodin.

The thesis Populist Movements in the Czech Republic considers people and political groups using populist appeals which refer to „well-behaved people“ and go against unfriendly élites. The thesis describes main topics of these political subjects, and on the base of it it develops a few populist families. In the introductory part, a few theoretical approaches to populism in general and its relationship with democracy are discussed. The main purpose of the thesis is to describe the environment of populist subjects in the Czech Republic and to classify them according to their similarities and cleavage lines.

Obsah

Prohlášení	2
Poděkování	3
Anotace	4
1. Úvod	6
2. Vymezení populismu	8
2.1 Ontické pojetí populismu	8
2.2. Ontologické pojetí populismu	10
2.2.1 Laclauovo vymezení populismu	11
2.3 Dvě strategie studia populismu podle Margaret Canovan.....	13
2.3.1. Populistická demokracie.....	15
2.3.2. Reakční populismus	16
2.3.4. Populismus politiků	18
3. Vztah populismu a demokracie	19
3.1. Populismus jako ohrožení demokracie.....	19
3.2. Populismus jako příznak krize demokracie.....	20
3.3. Populismus jako sama politika	24
4. Populistické subjekty na území České republiky	25
4.1. Korupce a rozkrádání státu.....	28
4.2. Produktivita a pozitivní diskriminace	34
4.3. Rozpad tradičních hodnot.....	39
4.4. Narušení národní suverenity a přílišná vnější ekonomická závislost.....	43
5. Populistické pole	47
6. Závěr	50
Seznam použité literatury	51
Seznam použitých internetových zdrojů	53

1. Úvod

V Ústavě České republiky můžeme nalézt několik důležitých pasáží, kde se odkazuje na lid. V článku 2 odstavci 1 se výslovně uvádí: „Lid je zdrojem veškeré státní moci.“¹ Odstavec 2 stejného článku zní: „Ústavní zákon může stanovit, kdy lid vykonává státní moc přímo.“² Lid je zdůrazněn i ve slibu poslance a senátora v článku 23, odstavci 3, kde se říká: „Slibuji na svou čest, že svůj mandát budu vykonávat v zájmu všeho lidu a podle svého nejlepšího vědomí a svědomí.“³ Podobná zmínka je i ve slibu prezidenta republiky v článku 59, odstavci 2: „Slibuji na svou čest, že svůj úřad budu zastávat v zájmu všeho lidu a podle svého nejlepšího vědomí a svědomí.“⁴ Dokonce i samotná Preambule Ústavy, která začíná slovy: „My, občané České republiky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku...“⁵ v sobě implicitně obsahuje to, že je to právě lid, kdo prostřednictvím svých svobodně zvolených zástupců přijímá tuto Ústavu. Pokud existuje nějaká entita, které je možné se při definování tak vágního a obtížně uchopitelného pojmu, jako je populismus, chytit, je jí právě lid. Z faktu, že to je lid, kdo se v ústavách většiny liberálních demokracií objevuje jako zdroj veškeré moci ve státě, z toho že se demokracie nejčastěji označuje jako vláda lidu a že populismus je velmi často vnímán jako ohrožení demokracie, plyne velmi komplikovaný vztah mezi populismem, demokracií jako abstraktní ideou a liberálními demokraciemi jako existujícími státními útvary.

Zabývat se jednotlivými politiky či politickými uskupení jako někým, kdo potenciálně spadá do kategorie populismu, je velmi problematické, a to z několika různých důvodů. Rád bych zde zmínil dva hlavní. Na prvním místě je to už zmíněná vágnost tohoto pojmu. Toto označení je možné použít prakticky pro kohokoli a málokdy se budeme zcela mýlit. To je na první pohled patrné z toho, o jak odlišných politicích se hovoří jako o populistech. Druhá obtíž spočívá v tom, že pojem populismus dnes obsahuje velmi negativní konotace, populismus je vnímán jako něco negativního, málokdo sám sebe nazve populistou. Pokud je nějaký fenomén považován za něco škodlivého a je automaticky hodnocen pouze záporně, velmi to ztěžuje jeho zkoumání, které tak může být našimi předsudky velmi silně ovlivněno a spět k závěrům, které jsme si už dopředu stanovili. Ve své práci se proto pokusím oprostít od toho, jak se tento pojem běžně používá. Nebudu s ním pracovat jako s nadávkou či jiným

---

¹ Čl. 2 Ústavy České republiky.

² Čl. 2 Ústavy České republiky.

³ Čl. 23 Ústavy České republiky.

⁴ Čl. 59 Ústavy České republiky.

⁵ Preambule Ústavy České republiky.

výrazem pro demagogii, se kterou je populismus často zaměňován. Zaměřím se na to, jak o něm pojednává a jak ho chápe politická filosofie a teorie – na jeho vztah s takovými termíny jako je lid, elity, liberální demokracie, demokracie či liberalismus.

Problematicke populismu je v českém prostředí věnována velmi malá pozornost. Tomu odpovídá i literatura českého původu, která k tomuto tématu prakticky chybí, proto ve své práci budu vycházet především z literatury anglicko-jazyčné, popř. z anglických překladů. V první řadě bych vyzdvihl články Margaret Canovan a především její knihu *Populism*⁶, která pro mne byla důležitá svojí typologií populismů. Pro samotné vymezení toho, co to populismus je a jaký je jeho vztah k takovým pojmům jako je liberalismus či demokracie, pro mne byly velmi významné texty Ernesta Laclaua, Bena Stanleyho, Yvese Menyho, Yvese Surela, Koena Abtse a Stefana Rummense. Při zkoumání jednotlivých politiků jsem vycházel především z jejich textů, prohlášení, konferenčních příspěvků a projevů. V případě Tomia Okamury jsem v první řadě analyzoval texty zveřejněné na jeho blogu na *iDNES*. U Václava Klause jsem vycházel z bohaté databáze jeho textů umístěné na jeho oficiálních webových stránkách. Zdrojem, se kterým jsem pracoval při zkoumání Andreje Babiše, byly kromě jeho výzev a prohlášení některé programové texty umístěné na webových stránkách jeho hnutí ANO 2011. U Slávka Popelky jsem čerpal z jeho textů a prohlášení Holešovské výzvy, které jsou do velké míry zaměnitelné. V případě analýzy Miloše Zemana pro mne byl klíčový text jeho politického programu, se kterým kandidoval v roce 2013 na prezidenta, a rozhovory s ním. U Karla Janečka jsem vycházel především z jeho textů a blogů.

Co se týče cílů mé práce, rád bych zmapoval prostředí osobností a politických uskupení používajících výraznější měrou populistické apely, odkazy na lid a vymezování se proti elitám. Ve své práci se zaměřím na tuto šestici osobností a uskupení: Tomia Okamuru a jeho hnutí Úsvit přímé demokracie, Andreje Babiše a jeho hnutí ANO 2011, Václava Klause, Miloše Zemana, Karla Janečka a Slávka Popelku a s ním spjatou Holešovskou výzvu. Ve své práci podrobím analýze hlavní témata, která se u nich objevují. Na základě toho, jak se k nim jednotlivé osobnosti a uskupení vztahují, se pokusím popsat několik rodin populistických uskupení u nás. Ve své práci budu zkoumat platnost této hypotézy: v českém prostředí existují tři rodiny osobností a politických uskupení používajících populistické apely. Do první patří Andrej Babiš a Karel Janeček. Charakterické je pro ní zaměření výhradně na téma korupce, kdy jiná témata absentují nebo mají podružný význam. Stejně tak lid a elity jsou konstruovány pouze odvisle od toho, nakolik se na korupci podílejí. Druhá rodina se skládá z Václava

---

⁶ Canovan, Margaret: *Populism*. New York and London, Harcourt Brace Jovanovich, 1981.

Klause, u kterého jako u jediného ze všech zkoumaných osobností hraje klíčovou roli důraz na tradiční konzervativní hodnoty. Do třetí rodiny spadá Miloš Zeman, Tomio Okamura a Slávek Popelka. Pro tuto skupinu osobností je charakteristický důraz na prvky přímé demokracie a jistá míra národních až nacionalistických akcentů.

2. Vymezení populismu

Snad nejobtížnější otázka, kterou si člověk při studiu populismu může položit, je už ta úvodní. Co to populismus je? Základní problém, se kterým se musí vyrovnat každý, kdo populismus zkoumá, spočívá v tom, že jednotlivci, strany, hnutí či skupiny, kteří jsou označováni jako populističtí, se od sebe velmi liší. Ve stejné kategorii se tak vedle sebe ocitnou natolik odlišná uskupení a politici, jako je americká People's party, Enoch Powell, ruští narodníci, Jörg Haider, Hugo Chávez, Jean-Marie Le Pen, Juan Perón, Margaret Thatcher a mnoho dalších. Přesto existují různé snahy o teoretické uchopení toho, co to populismus je. V první části své práce se zaměřím na tři odlišné přístupy jak populismus chápat. V prvním případě se jedná o ontické pojetí populismu, který tento fenomén vymezuje časově a místně. Druhý přístup ho považuje za způsob artikulace, ten se označuje jako ontologické pojetí populismu. Třetí neusiluje o jednu kategorii populismu, ale na základě společných rysů třídí populismy do několika rodin.

2.1 Ontické pojetí populismu

Ontické pojetí populismu je založeno na tom, že se toto označení vyhradí pouze pro fenomény vyskytující se na určitém místě a v jistém časovém období. Ukázkou tohoto přístupu je například argentinský sociolog Torcuato S. Di Tella, který při definování populismu vychází především ze situace méně rozvinutých zemí a Latinské Ameriky. Di Tella nezdůrazňuje nějakou konkrétní ideologii, která by populistům byla vlastní, ale to, že upřednostňují reprezentaci zájmů mas a za svého hlavního protivníka považují establishment. Důležitou charakteristikou populismu je pro Di Tella mobilizace mas a nacionalismus, v jiných regionech než Latinská Amerika to ale podle něho může být i etnicita či náboženský

fundamentalismus.⁷ Podle Di Tella fascinace méně rozvinutých zemí vyspělejšími vede u méně rozvinutých zemí k vytvoření mobilizované nebo disponibilní masy, které touží, aby byly reprezentovány bez toho, aby kdy byly zdaněny. Tato masa je v rozvíjejících se zemích doplněna nekongruentními skupinami s nadprůměrným sociálním statutem, ale s orientací proti *statutu quo*. Dohromady se sjednocují kolem nějaké ideologie nebo širokého emocionálního stavu, který zahrnují populistické strany nebo hnutí. Di Tella populismus definoval jako politické hnutí, které má podporu masy městské pracující třídy a/nebo rolnictva, které ale není výsledkem autonomní organizační síly jednoho z těchto sektorů. Toto hnutí je také podporováno sektory nepracující třídy zastávající orientaci proti *statusu quo*.⁸

Druhým příkladem tohoto pojetí populismu je Gino Germani, který dává populismus do souvislosti s modernizací a s přechodem od tradičních k industriálním společnostem. Populismus podle něho představuje určitý druh sociálního a politického hnutí, které je výsledkem asynchronní modality tranzitivních procesů ve společnosti. Vznik populistických hnutí vysvětluje rychlostí jevů spojených s technickým pokrokem a vytvářením sociálního napětí. Podobně jako Torcuato S. Di Tella zasazuje fenomén populismu do prostředí Latinské Ameriky a stejně tak ho spojuje i s problematikou nacionalismu. Pro populismus je podle něho charakteristické, že se jedná o mnohotřídní hnutí, které se odmítá identifikovat s levicí nebo pravicí a brání se nějaké komprehensivní definici, slučuje se s nějakým druhem autoritarismu často pod autoritářským vůdcovstvím. Zahrnuje také socialistické požadavky, důraznou obranu malých vlastníků, silné nacionalistické komponenty a odmítnutí důležitosti třídy. Je doprovázen prosazováním práv běžných lidí proti privilegovaným zájmovým skupinám obvykle považovaným za nepřátelské vůči lidu a národu.⁹

---

⁷ Di Tella, S., Torcuato: The transformations of populism in Latin America, University of Buenos Aires, s. 9. *Webové stránky* <http://www.educ.ar/> [on-line]. Dostupné z http://www.educ.ar/repositorio/Download/file?file_id=ee67498c-7a05-11e1-8318-ed15e3c494af [cit. 5. června 2013].

⁸ Dix, H., Robert: The Varieties of Populism: The Case of Colombia, *The Western Political Quarterly*, Vol. 31, No. 3 (Sep., 1978), s. 334.

⁹ Laclau, Ernesto: *On Populist Reason*. London-New York, Verso, 2003, s. 4.

2.2. Ontologické pojetí populismu

Další teoretické uchopení populismu, které u některých autorů můžeme nalézt, se zakládá na tom, že to, co jednotlivé subjekty označované jako populistické mají společné, nelze hledat v jejich obsahu. Ernest Laclau to shrnuje takto: „[...] populismus je ontologická, a nikoli ontická kategorie – tj. že jeho význam nelze najít v žádném politickém nebo ideologickém obsahu, vstupujícím do popisu praktik jakékoli jednotlivé skupiny, nýbrž ve zvláštním způsobu artikulace jakýchkoli společenských, politických či ideologických obsahů [...]“¹⁰

Také Margaret Canovan upozorňuje na to, že termín populismus sice na jedné straně sugeruje spřízněnost s ideologickými hnutími jako je socialismus, liberalismus či nacionalismus, která ačkoli zahrnují množství variací, jsou do určité míry koherentní zásluhou společné historie a ochoty většiny přívrženců identifikovat se se společným jménem, výraznými principy a politikami, na druhé straně se ale z tohoto vzoru vymyká. U populismu neexistuje společně uznávaná historie, ideologie, program či sociální báze, navíc s výjimkou americké People's party se nikdo sám populistou nenazval. Většinou je nějaké hnutí takto označeno zvenku a jeho význam má blízko k nadávce.¹¹

V tomto smyslu je populismus označován za tzv. tenkou ideologii. To podle Bena Stanleyho znamená, že v praxi populismus najdeme v kombinaci s některou z plných ideologií například socialismem či liberalismem. Tenká přirozenost populismu totiž není schopna stát sama jako praktická politická ideologie. Postrádá schopnost předložit rozsáhlý a ucelený program pro řešení zásadních politických otázek.¹²

Pokud vyjdeme z toho, že populismus je ontologická kategorie a že se jedná o zvláštní způsob artikulace, jak zdůrazňuje Ernest Laclau, dostáváme se k otázce, co tento způsob artikulace charakterizuje. Obecně můžeme říci, že nejčastějším rysem, který je v souvislosti s populistickými uskupeními zmiňován, je to, že proti sobě staví určitou podobu lidu a elit. Podle Bena Stanleyho je populismus ideologie, která považuje lid za privilegovaný subjekt politiky a ospravedlňuje jeho místo na tomto pomyslném piedestalu. Ben Stanley rozlišuje čtyři rozdílné, ale navzájem provázané koncepty, které se nacházejí v jádru populistické tenké ideologie. Jedná se o existenci dvou homogenních jednotek analýzy: lidu a elit, antagonistický

---

¹⁰ Laclau, Ernesto: *Emancipace a radikální demokracie*, Praha, Univerzita Karlova v Praze 2013, s. 181.

¹¹ Canovan, Margaret: Populism for political theorists?, *Journal of Political Ideology*, Vol. 9 (2004), No. 3, s. 243.

¹² Stanley, Ben: Thin ideology of populism, *Journal of Political Ideologies*, Vol. 13 (2008), No. 1, s. 95.

vztah mezi lidem a elitami, ideu lidové suverenity a pozitivní hodnocení lidu a očerňování elit.¹³

Akcentování lidu je pro populismus klíčové. Například Margaret Canovan považuje lid za jádrový koncept populismu.¹⁴ V této souvislosti vzniká celá řada otázek. Je lid určitá stálá entita, která například odpovídá obyvatelům státními hranicemi vymezeného území, nebo se jedná o libovolně konstituovanou skupinu, která se v každém jednotlivém momentu znovu a znovu ustanovuje? Na základě čeho tato případná konstituce lidu probíhá? Je to pokaždé to samé, nebo se to případ od případu liší? Z čeho se odvozují kritéria, na kterých záleží, kdo do lidu patří a kdo ne?

Podle Margaret Canovan nemůžeme počítat s tím, že hranice lidu korespondují se státními hranicemi. Lid jako kategorie je často užší než populace a to buď z toho důvodu, že se vztahuje k exkluzivní skupině privilegovaných občanů, nebo protože se jí myslí obyčejný lid, který do elity nepatří. Existují tak případy, kdy jedna skupina, která se identifikovala jako „the people“, byla politickou elitou, ze které většina byla vyloučena, zatímco termín „people“ byl ve stejný čas používán k označení těch samých z elity vyloučených vrstev.¹⁵

Z toho je patrné, nakolik je kategorie lidu pružná. Tato entita se libovolně konstruuje a ustanovuje a vůbec nemusí platit, že se jedná o většinu obyvatel či skupinu neprivilegovaných. Klíčová je samozřejmě hranice, která lid vymezuje a která může být určena prakticky jakkoli a navíc se v čase proměňovat. Margaret Canovan upozorňuje na to, že hranice ohraničující lid reflektují konflikty a dilemata, která nadále komplikují demokratickou politiku.¹⁶

2.2.1 Laclauovo vymezení populismu

Snad nejdále jde v ontologickém pojetí populismu Ernest Laclau. Populismus je pro něho způsob artikulace. Pomocí tzv. logiky difference, na které je založen institucionální řád, a logiky ekvivalence, která je vlastní populismu, ukazuje, na jaké bázi populismus funguje. Logika ekvivalence spočívá v situaci, kdy požadavky jednotlivých skupin nejsou danými institucemi uspokojovány, čímž vznikají tzv. ekvivalenční řetězce a prázdné signifikanty,

---

¹³ Stanley, Ben: Thin ideology of populism, *Journal of Political Ideologies*, Vol. 13 (2008), No. 1, s. 102.

¹⁴ Canovan, Margaret: Two strategies for the study of populism, *Political Studies*, Vol. 30 (1982), No. 4, s. 242.

¹⁶ Canovan, Margaret: Populism for political theorists?, *Journal of Political Ideology*, Vol. 9 (2004), No. 3, s. 248-249.

¹⁶ Canovan, Margaret: Populism for political theorists?, *Journal of Political Ideology*, Vol. 9 (2004), No. 3, s. 248-249.

pomocí kterých skupiny s různými požadavky začnou vystupovat jako jeden lidový subjekt. Přesněji řečeno, pokud odlišné požadavky různých skupin nebudou naplňovány, vznikne mezi nimi určitá solidarita, kdy všem bude společné to, že jejich požadavky zůstávají nesplněny. To, co sdílejí, je tedy určitý negativní rozměr přesahující jejich pozitivní diferenční povahu.¹⁷ Důležité je, že v této situaci, která funguje na základě tzv. logiky ekvivalence, odlišné požadavky mají tendenci se sdružovat a vytvářet ekvivalenční řetězce. Každý požadavek je tak podle Ernesta Laclaua v podstatě rozštěpený: „Na jedné straně je svou vlastní partikularizovanou identitou (self); na straně druhé skrze ekvivalenční vazby poukazuje k celku ostatních požadavků.“¹⁸

Ernest Laclau postupně dochází k tomu, že lidová subjektivita neexistuje bez určité vnitřní hranice: „Ekvivalence jsou ekvivalencemi pouze se zřetelem k chybění, jež je všechny prostupuje, a to vyžaduje určité zdroje společenské negativy. Ekvivalenční lidové diskursy takto rozdělují sociálně na dva tábory: na moc a utlačované.“¹⁹ Aby mohl být ekvivalenční moment reprezentován, musí dojít k totalizaci moci stojící proti souhrnu požadavků tvořící lidovou vůli. Populismus podle Ernesta Laclaua nemůže existovat bez diskurzivní konstrukce nějakého nepřítel. K samotné reprezentaci ekvivalenčního řetězce dojde tak, že: „Nějaký partikulární požadavek – aniž se zcela vzdá své vlastní partikularity – začne rovněž fungovat jako signifikant reprezentující řetězec jakožto celek...“²⁰

Když vyjdeme z toho, co Ernest Laclau popisuje, můžeme říct, že současné liberální demokracie jsou příkladem institucionálního řádu, který je založen na logice diference. Jednotlivé skupiny obyvatel mají požadavky, které jsou více méně naplňovány, a protože jsou často protichůdné minimálně v tom, že nemůže být vyhověno všem, neexistuje dimenze, kterou by jednotlivé skupiny měly společnou. Naproti tomu populismus se zakládá na logice ekvivalence, kdy jednotlivé požadavky kromě své partikulární složky mají i složku, která poukazuje k celku všech požadavků. Lid tak vzniká v momentu, kdy skupiny obyvatel kromě svých vlastních partikulárních identit vnímají i celek všech skupin založený na negativním rozměru nesplněných požadavků a společném nepříteli.

Konstrukce lidu, resp. lidového subjektu tak u Ernesta Laclaua probíhá na výrazně negativní bázi. Jednak to, co umožňuje jeho vznik, je právě negativní rozměr jednotlivých požadavků odlišných skupin v podobě jejich neuspokojení pomocí, kterého je překonána diferenční povaha různých požadavků. Navíc k tomu, aby se lidový subjekt ustanovil, je třeba

---

¹⁷ Laclau, Ernesto: *Emancipace a radikální demokracie*, Praha, Univerzita Karlova v Praze 2013, s. 181-184.

¹⁸ Laclau, Ernesto: *Emancipace a radikální demokracie*, Praha, Univerzita Karlova v Praze 2013, s. 184.

¹⁹ Laclau, Ernesto: *Emancipace a radikální demokracie*, Praha, Univerzita Karlova v Praze 2013, s. 185.

²⁰ Laclau, Ernesto: *Emancipace a radikální demokracie*, Praha, Univerzita Karlova v Praze 2013, s. 186.

nepřítele stojícího v opozici proti souhrnu požadavků. Lid tak nikdy nelze vymezit pouze pozitivně. Pohromadě ho drží dvojitá negace: neuspokojené požadavky a společný nepřítel.

2.3 Dvě strategie studia populismu podle Margaret Canovan

Margaret Canovan rozlišuje celkem dvě strategie, jak je možné zpřehlednit množství uskupení, která jsou považovaná za populistická. První, kterou označuje jako strategii A, spočívá ve vytvoření jedné koherentní teorie. Ta poskytuje výčet podstatných rysů populismu a podmínek, ve kterých se vyskytuje. Druhá, Margaret Canovan o ní mluví jako o strategii B, je fenomenologická, dává přednost komplexnosti před teoretickou elegancí a spíše než vysvětlením se zabývá popisem.²¹ Strategie A má podle Margaret Canovan ten nedostatek, že její výsledky jsou buď komprehensivní, ale příliš vágní nebo naopak jasně vymezené, ale příliš úzké.²² Jinak řečeno, problém první strategie spočívá v tom, že vede k teoriím, které jsou buď ostře ohraničené a celistvé, ale vylučují některé případy, které se zdají vyžadovat pokrytí, nebo jsou natolik všezahrnující a vágní, že pod ně spadají nejenom všechny myslitelné případy populismu, ale i všechny ostatní hnutí a ideje.²³ Nevýhodou užší varianty je také to, že jednotliví teoretici mohou dělat odlišné výběry ze změní různých populistických fenoménů. Výsledkem jsou tak sice teorie, které jsou vnitřně soudržné, jasné a precizní, které se ale vzájemně vylučují – případy, které jeden teoretik vynechá, mohou být pro druhého zásadní.²⁴

Druhá strategie, ke které se přiklání i Margaret Canovan, je fenomenologická. Hlavní rozdíl mezi strategií A a B spočívá v tom, že strategie B nevede k výčtu zásadních rysů populismu nebo k tomu proč a za jakých podmínek se populismus objevuje. Stejně tak výsledkem této strategie není jedna velká teorie populismu. Strategie B vychází z toho, že různí politici a uskupení označovaní přívlastkem „populistický“ všichni nesdílejí nějaké společné rysy, nicméně jejich studium nám umožňuje vytvořit typologii, která objasňuje způsoby, kterými je tento termín používán a zároveň ponechává dostatek prostoru pro různost těchto fenoménů. Cílem této strategie je pomocí typologie zpřehlednit chaotické pole různých populismů. Podle Margaret Canovan se jedná o „tidying-up operation“, kdy na základě společných rysů roztrídíme a klasifikujeme škálu populismů, které se vyskytují v současné

---

²¹ Canovan, Margaret: Two strategies for the study of populism, *Political Studies*, Vol. 30 (1982), No. 4, s. 545.

²² Canovan, Margaret: Two strategies for the study of populism, *Political Studies*, Vol. 30 (1982), No. 4, s. 546.

²³ Canovan, Margaret: Two strategies for the study of populism, *Political Studies*, Vol. 30 (1982), No. 4, s. 548.

²⁴ Canovan, Margaret: Two strategies for the study of populism, *Political Studies*, Vol. 30 (1982), No. 4, s. 547-548.

literatuře, do jednotlivých kategorií typologie. Důležité je, že jednotlivé kategorie uvnitř takové typologie se k sobě navzájem podmíněně vztahují, ale nejsou navázány na nějakou velkou teoretickou strukturu.²⁵

Sama Margaret Canovan přichází s typologií populismů, která má sedm různých kategorií. Ty třídí do dvou skupin: do agrárního populismu a politického populismu. Do první patří farmářský radikalismus, revoluční intelektuální populismus a farmářský populismus. Do druhé spadá populistická diktatura, populistická demokracie, reakční populismus a populismus politiků.²⁶

V prostředí České republiky, kterému se chci ve své práci dále podrobně věnovat, je podle mne nejvíce relevantní populistická demokracie, reakční populismus a populismus politiků. V dalších částech své práce se proto zaměřím právě na tyto tři kategorie populismů a pokusím popsat co, je podle Margaret Canovan charakterizuje.

Ještě předtím bych ale rád zmínil, že Margaret Canovan upozorňuje na to, že v její typologii mezi jednotlivými kategoriemi existují různá propojení a překryvy jako například v případě amerického populismu, který nebyl jen případem farmářského radikalismu, ale také populistické demokracie, která se později přelila do „the Progressive Movement“. Zároveň ale v typologii Margaret Canovan najdeme kategorie, které s ostatními spojené nejsou.²⁷ Za pozornost stojí také to, co je podle Margaret Canovan všem kategoriím společné, nejedná se o žádnou ideologii, ekonomický program, sociální základnu či politický styl. Jediné, co tyto typy sdílí, je společná populistická rétorika, která je anti-elitistická, oslavující lid a malého člověka. Canovan zdůrazňuje, že populistická rétorika je kompatibilní se všemi druhy odlišných sociálních bází a ekonomických zájmů, s ideologiemi různých druhů či celkovým nedostatkem ideologie.²⁸

Tyto připomínky jsou velmi významné i ve vztahu k českému prostředí. Také zde s největší pravděpodobností narazíme na politiky či uskupení, které se v mnohém zdají být typickými zástupci například reakčního populismu, ale při bližším zkoumání u nich nalezneme překryvy směrem k jinému typu, popř. můžeme narazit na politika, který se v průběhu času od jedné kategorie přesunul spíše k druhé. Vedle toho bych si rád při zkoumání jednotlivých politiků a uskupení v českém prostředí všiml jejich populistické

---

²⁵ Canovan, Margaret: Two strategies for the study of populism, *Political Studies*, Vol. 30 (1982), No. 4, s. 550–1.

²⁶ Canovan, Margaret: Two strategies for the study of populism, *Political Studies*, Vol. 30 (1982), No. 4, s. 550–551.

²⁷ Canovan, Margaret: Two strategies for the study of populism, *Political Studies*, Vol. 30 (1982), No. 4, s. 551.

²⁸ Canovan, Margaret: Two strategies for the study of populism, *Political Studies*, Vol. 30 (1982), No. 4, s. 552.

rétoriky jako něčeho, co by podle Margaret Canovan mělo být všem typům populismů společné.

2.3.1. Populistická demokracie

Populistická demokracie podle Margaret Canovan zní jako pleonasmus. Pokud totiž vyjdeme z toho, že demokracie je vláda lidu, jak by mohla být demokracie jiná než populistická? Proto Margaret Canovan spojuje demokratický populismus se snahou naplnit příslib, který je obsažen už v samotném slově „demokracie“, kterému ale demokratická praxe neodpovídá. Uskutečnit vládu lidu se populistická demokracie snaží pomocí nástrojů, jako je zákonodárná iniciativa, referendum či možnost odvolávání jednotlivých politiků.²⁹ Skrz odvolání je možné ukončit mandát voleného funkcionáře před tím, než sám vyprší, a to pomocí speciálních voleb vyhlášených na základě petice, kterou podepíše určitý počet voličů. Odvolání tak symbolizuje nedůvěru v politiky a víru v běžného voliče, na které populistická demokracie spočívá.³⁰ Prostřednictvím referenda lid může vetovat konkrétní zákony. Margaret Canovan upozorňuje, že u referenda velmi záleží na tom, zda to je spíše lid, nebo vláda, kdo má právo ho vypsát. Pozitivní variantou referenda je zákonodárná iniciativa, která voličům dovoluje předložit svoji vlastní legislativu k přímému lidovému hlasování bez toho, že by o ní rozhodovali jejich zástupci.³¹

Margaret Canovan rozlišuje dva navzájem spojené aspekty populistické demokracie – teoretický a praktický. Na jedné straně se jedná o ideál přímé lidové vlády a podoby, jak se ho snažila uchopit různá uskupení v demokratických státech především v USA. Na druhé straně jde o konkrétní institucionální nástroje, kterými se populističtí demokraté snažili uplatnit svoji vizi vlády lidu v praxi³². Co se týče příkladů demokratického populismu, největší důraz Margaret Canovan klade na generaci reformátorů obecně známých jako „Progressive Movement“, kteří působili ve Spojených státech na začátku 20. století. Jako dřívější příklady Canovan uvádí „Jacksonian Movement“, ale také „People“s Party“, která podle ní nebyla klasickým agrárním hnutím. Jednalo se také o revoltu prostého lidu proti politickému establishmentu, kdy šlo o to nedůvěryhodné politické profesionály donutit pomocí nástrojů jako zákonodárná iniciativa či referendum, aby se zodpovídali lidu. V tomto smyslu pak na

---

²⁹ Canovan, Margaret: *Populism*. New York and London, Harcourt Brace Jovanovich, 1981, s. 173–4.

³⁰ Canovan, Margaret: *Populism*. New York and London, Harcourt Brace Jovanovich, 1981, s. 193.

³¹ Canovan, Margaret: *Populism*. New York and London, Harcourt Brace Jovanovich, 1981, s. 194–7.

³² Canovan, Margaret: *Populism*. New York and London, Harcourt Brace Jovanovich, 1981, s. 174.

„People’s Party“ navázalo „Progressive Movement“, které největší část své energie zaměřilo na zákonodárnou iniciativu, referendum a možnost odvolávat své volené zástupce.³³

Jako nejvýznamnější příklad uplatnění nástrojů populistické demokracie v praxi Margaret Canovan uvádí Švýcarsko. Právě Švýcarsko bylo velkou inspirací pro americké progresivisty. Na švýcarském příkladu je důležité to, že federální vláda a parlament zde nemají výlučnou pravomoc vypsat referendum.³⁴ Podle Margaret Canovan federální rada a shromáždění reprezentuje elektorát, ale jejich autorita je omezená suverénní mocí lidu. Ta je vykonávána skrz zákonodárnou iniciativu a referendum na federální úrovni a pomocí přímé demokracie na kantonální a komunální úrovni.³⁵

Pokud to shrneme, demokratický populismus usiluje o maximální lidovou participaci. Snaží se omezit roli volených zástupců a naopak pomocí různých nástrojů naplnit příslib, který obsahuje označení demokracie jako vlády lidu.

2.3.2. Reakční populismus

Jeden z důležitých problémů populistické demokracie spočívá v tom, že v sobě obsahuje vnitřní pnutí, která se projeví v okamžiku, kdy progresivní radikálové naklonění přímé demokracii čelí nárůstu ze zdola jdoucí reakce od suverénního lidu.³⁶ Příznivci populistické demokracie se tak mohou dostat do situace, kdy lid, o jehož větší participaci usilují, má zároveň takové hodnoty, které sami vnímají jako překonané a škodlivé. Margaret Canovan připomíná, že v mnoha politických systémech jsou to právě konzervativci, kdo upřednostňují přímé apely k lidu, protože věří, že masa lidu je hluboce konzervativní a že liberální pokrokaři, ačkoli hlasitá menšina, jsou ve skutečnosti od hodnot většiny populace vzdáleni. Margaret Canovan v této souvislosti zmiňuje řadu názorů na to, že je to právě lid, kdo tenduje k tomu být konzervativní a bránit změně. Podle Canovan dokonce nemůže být pochyb o tom, že výsledkem populistické demokracie ve Švýcarsku bylo zpomalení některých změn. Švýcarsko bylo např. poslední západní demokratickou zemí, kde bylo uzákoněno volební právo pro ženy.³⁷

Reakční populismus vychází z výše uvedeného. Zakládá se především na tom, že se staví do opozice proti pokroku a změně. Jinak řečeno, reakční populisté proti sobě dávají

---

³³ Canovan, Margaret: *Populism*. New York and London, Harcourt Brace Jovanovich, 1981, s. 176.

³⁴ Canovan, Margaret: *Populism*. New York and London, Harcourt Brace Jovanovich, 1981, s. 199.

³⁵ Canovan, Margaret: *Populism*. New York and London, Harcourt Brace Jovanovich, 1981, s. 200.

³⁷ Canovan, Margaret: *Populism*. New York and London, Harcourt Brace Jovanovich, 1981, s. 223-24.

³⁷ Canovan, Margaret: *Populism*. New York and London, Harcourt Brace Jovanovich, 1981, s. 220-222.

hodnoty lidu a pokrokových elit. Jako představitele reakčního populismu Margaret Canovan zmiňuje Georga Wallace v USA a Enocha Powella ve Velké Británii. Hlavními tématy tohoto typu populismu, která Canovan zmiňuje, je migrace a rasistické postoje.

George Wallace se v 60. letech v době, kdy jako výsledek hnutí za občanská práva byla schválena federální legislativa zakazující segregaci a zajišťující volební právo pro Afroameričany, stal otevřeným oponentem desegregace, což mu získalo nemalou popularitu na americkém jihu.³⁸ Enoch Powell v roce 1968 prolomil tichou úmluvu, podle které se všechny hlavní politické strany v Británii vyhýbaly tomu, aby dělaly z migrace a rasy politickou otázku. Po té, co ve svém projevu naznačil zoufalé vyhlídky rasového konfliktu jako výsledku nadměrné migrace, byl, navzdory tomu že měl podle průzkumů podporu veřejnosti mezi 60 a 75 %, odvolán předsedou konzervativní strany ze stínového kabinetu.³⁹

Za reakční populismus bývá považován také thatcherismus. Jeho důležitými prvky byl rasismus a homofobie. Anna Marie Smith si u thatcherismu všímá toho, že rasismus i homofobie se u něj projevuje konstruováním mytické postavy asimilovaného Afroameričana či dobrého homosexuála, které staví proti jejich druhům.⁴⁰

Margaret Canovan popisuje reakční populismus takto: „Populismus tohoto druhu je apelem k lidu, který úmyslně otevírá zahanbující propast mezi lidem a jejich domněle demokratickou a reprezentativní elitou zdůrazňováním lidových hodnot, které jsou v konfliktu s hodnotami elit: typicky, to zahrnuje střet mezi reakcionářskými, autoritářskými, rasistickými nebo chauvinistickými názory jdoucími zespodu a progresivním, liberálním, tolerantním kosmopolismem charakteristickým pro elitu.“⁴¹

Reakční populismus se tedy nesnaží o uskutečnění vlády lidu a maximální participaci. To, na co se soustředí, je oblast hodnot. Lid se na svou stranu pokouší získat pomocí hodnotové blízkosti a poukazem na to, že liberální elity jdou v tomto ohledu proti lidu a jeho zájmům. Co se týče konkrétních oblastí, na které se reakční populismus zaměřuje, jedná se především o odlišný hodnotový postoj liberálních elit a lidu ve vztahu k jiným rasám, migrantům či LGBT menšinám.

---

³⁸ Canovan, Margaret: *Populism*. New York and London, Harcourt Brace Jovanovich, 1981, s. 226.

³⁹ Canovan, Margaret: *Populism*. New York and London, Harcourt Brace Jovanovich, 1981, s. 228.

⁴⁰ Smith, Anna, Marie: *New Right discourse on race and sexuality Britain, 1968-1990*. Cambridge, Cambridge University Press, 1994, s. 242.

⁴¹ Canovan, Margaret: *Populism*. New York and London, Harcourt Brace Jovanovich, 1981, s. 229.

2.3.4. Populismus politiků

Pro typ populismu, který Margaret Canovan označuje jako populismus politiků, je charakteristický především určitý styl politiky. Margaret Canovan zdůrazňuje, že se jedná o techniku. Ta spočívá v tom, že se politici snaží mluvit za celek lidu spíše než za nějakou jeho část. Objevují se catch-all lidové strany s nedostatkem vlastní ideologie, eklektické ve svých politikách a připravené akceptovat všechny příchozí. Formují se amorfní, reformistické koalice překračující třídy a zájmové skupiny. Důležitá je také kombinace vágnosti a emotivní rezonance pojmu „lid“, která politikům umožňuje překračovat ustavené hranice a sjednocovat své příznivce napříč bývalými stranickými liniemi a rozšiřovat svůj apel, nakolik je to možné.⁴² Jedna z hlavních funkcí apelu k lidu je zrušit existující politická dělení a navrhnout jejich překreslení. Namísto toho, aby části lidu byly mobilizovány tradičními stranami, je lid jako celek postaven proti politikům. Dělení podél třídy nebo skupinové linie je nahrazeno tím, že lid je sjednocen proti svým nepřátelům.⁴³

Podle Margaret Canovan je populismus politiků záležitost politického stylu a taktiky, ne partikulárních politických závazků. Může být používán proto, aby se dané subjekty vyhnuly přimknutí se k jasně vymezeným politikám nebo doktrínám, nicméně některé druhy populistických politik mohou být kombinovány s určitějšími politikami, které se mohou nacházet na různých místech politického spektra. Margaret Canovan tak upozorňuje na to, že ačkoli esencí catch-all lidových stran může být, že svoji základnu nacházejí ve středu politického spektra, populistické koalice můžeme nalézt také na levici, zatímco v minulosti byl apel k lidu často používán pravici.⁴⁴

Populismus politiků se tedy primárně nesoustředí na nástroje přímé demokracie jako demokratický populismus či na hodnotovou oblast jako reakční populismus. To, čím je charakteristický, je určitý styl a taktika, které se vyznačují obecnými apely k celku lidu. Populističtí politici využívají vágnosti těchto apelů, snaží se překračovat stranické a skupinové linie a dostat na svou stranu co nejvíce lidí.

---

⁴² Canovan, Margaret: *Populism*. New York and London, Harcourt Brace Jovanovich, 1981, s. 261.

⁴³ Canovan, Margaret: *Populism*. New York and London, Harcourt Brace Jovanovich, 1981, s. 262.

⁴⁴ Canovan, Margaret: *Populism*. New York and London, Harcourt Brace Jovanovich, 1981, s. 286–287.

3. Vztah populismu a demokracie

V této části své práce bych se rád zaměřil na tři různá pojetí vztahu populismu a demokracie. První z nich se zakládá na tom, že populismus je považován za ohrožení demokracie. Druhé vnímá populismus jako projev krize demokracie. Třetí přístup, kterému se ve své práci budu věnovat, pojímá populismus jako samu politiku.

3.1. Populismus jako ohrožení demokracie

Pojetí populismu jako ohrožení demokracie najdeme například u Koena Abtse a Stefana Rummense: ti zdůrazňují, že v případě moderních demokracií, resp. ústavních demokracií, jak je nazývají, spolu kooperuje jejich liberální a demokratický aspekt. Kombinace těchto dvou aspektů vytváří vlastní demokratickou logiku, jež je jiná než logika populismu. Rozdíl mezi nimi je ten, že logika demokracie vede k otevřenému demokratickému systému, kdežto logika populismu podle Abtse a Rummense tuto otevřenost ohrožuje. Pro odlišení demokratické a populistické logiky Koen Abts a Stefan Rummens používají tzv. Lefortovo prázdné místo. Demokratickou logikou je podle nich to, co vede k jeho zachování. Lefortovo prázdné místo se může zaplnit liberálním nebo populistickým způsobem, a to v závislosti na tom, zda převáží liberální nebo demokratický prvek ústavní demokracie. Demokracie, kterou Abts a Rummens ztotožňují s ústavní demokracií, je podle nich založená na ideji otevřené a rozmanité společnosti. Tím se liší od populistické logiky, která vede ke společnosti založené na představě uzavřené kolektivní identity potlačující individuální rozdíly.⁴⁵ Typickým příkladem realizace logiky populismu je podle Koena Abtse a Stefana Rummense teorie demokracie Carla Schmitta. Jedná se o to, že Carl Schmitt konstituuje politickou komunitu jako homogenní politické těleso s jednou lidovou vůlí a že základní identita všech členů politické komunity podle něho také zahrnuje totožnost vládců a subjektů.⁴⁶

Populistická logika tak demokracii ohrožuje v tom smyslu, že vede k zaplnění tzv. Lefortova prázdného místa a tím znemožňuje vznik otevřeného demokratického systému. Abts a Rummens nerozlišují mezi demokracií jako abstraktní ideou a současnými otevřenými ústavními demokraciemi, kde nositel moci není trvale ztotožněn s jedním subjektem.

---

⁴⁵ Abts, Koen, Rummens, Stefan: Populism versus Democracy, *Political Studies*, Vol. 55 (2007), s. 413–416.

⁴⁶ Abts, Koen, Rummens, Stefan: Populism versus Democracy, *Political Studies*, Vol. 55 (2007), s. 415.

Nedostatkem tohoto pojetí je, že nepřipouští jinou podobu demokratického aspektu v ústavních demokraciích než tu, kterou u nich v současné době můžeme nalézt a která podle Abtse a Rummense v kombinaci s liberálním aspektem vede k jimi vyzdvihované demokratické logice. Výsledkem je odmítnutí možné existence takových ústavních demokracií, kde sice vedle sebe také najdeme liberální a demokratickou složku, ale v jiné podobě či poměru než dnes.

Další přístup, z jehož perspektivy se populismus jeví jako ohrožení demokracie, se odvíjí od toho, že se pojem demokracie zamění s určitým jejím specifickým typem, například s různými elitistickými pojetími demokracie, která demokracii zužují na pouhý výběr vládců. Sem by patřila například teorie demokracie Josepha Aloise Schumpetera. Demokracie zde není nic jiného než mechanismus či metoda. Jak zdůrazňuje Brough MacPherson, rolí voliče v tomto pojetí demokracie není rozhodovat politické otázky a následně vybírat zástupce, kteří by jejich rozhodnutí realizovali, ale spíše vybírat ty, kteří budou sami rozhodovat. Schopnost občanů se tedy omezuje na možnost nahradit jednu vládu druhou, čímž se chrání před tyraníí.⁴⁷ Ve skutečnosti se jedná o stejný princip, o kterém psali Abts a Rummens, když zdůrazňovali zachování tzv. Lefortova prázdného místa.

Důležité je, že z pohledu elitistických pojetí demokracie, jak upozorňuje Yves Mény a Yves Surel, se každá další lidová participace může jevit jako patologie demokratického systému.⁴⁸ A to i taková participace, která ve výsledku vůbec nemusí vést k nastolení populistické logiky a trvalému obsazení tzv. Lefortova prázdného místa. V každém případě je třeba mít na paměti, že populismus v tomto smyslu neohrožuje demokracii jako takovou, demokracii jako abstraktní ideu, jejíž podstatou je vláda lidu, ale její konkrétní podoby a to bez ohledu na to, zda je budeme nazývat ústavními demokraciemi, liberálními, reprezentativními či elitistickými.

3.2. Populismus jako příznak krize demokracie

V této souvislosti bych rád připomněl Carla Schmitta, podle kterého je podmínkou možnosti demokracie homogenita. Za pozornost stojí, že tato homogenita není vymezena pozitivně, ale opět negativně: „Každá skutečná demokracie je založena nejenom na tom, že je

---

⁴⁷ Macpherson, Brough, Crawford: *The Life and Times of Liberal Democracy*, Oxford: Oxford University Press, 1977, s. 78.

⁴⁸ Mény, Yves, Surel, Yves: *The Constitutive Ambiguity of Populism*, In: Mény, Yves, Surel, Yves (ed.): *Democracies and Populist Challenge*. New York: PALGRAVE, 2002, s. 4–5.

s rovnými zacházeno rovně, ale také, s nevyhnutelnými důsledky, s nerovnými nerovně. K demokracii tak nutně náleží za prvé homogenita a za druhé, v případě nutnosti vyloučení nebo zničení heterogenních.⁴⁹ Podle Chantal Mouffe tak pro Schmitta není důležitá podstata podobnosti, na níž je homogenita založena, ale demarkační linie, která odděluje ty, kteří patří k dému, od těch, kteří součástí dému nejsou, a proto v politické oblasti nemají stejná práva. Chantal Mouffe říká: „Rovná práva jsou občanům demokracie garantována ne proto, že participují na abstraktní ideji humanity, ale na základě jejich příslušnosti k dému. To je důvod, proč Schmitt prohlašuje, že ústředním konceptem demokracie není „humanita“, ale „lid“ a že demokracie lidstva není možná. Demokracie může existovat pouze pro lid.“⁵⁰ Carl Schmitt zdůrazňuje, že myšlenka, že každá dospělá osoba by měla být politicky rovná jiné dospělé osobě, je liberální, nikoli demokratická.⁵¹ Na této argumentaci je dobře patrný rozpor liberálního a demokratického aspektu liberální demokracie, který nutně vede k tomu, že oba prvky jsou ve vzájemném konfliktu. Tomuto napětí mezi liberálním a demokratickým aspektem liberální demokracie ve vztahu k populismu, jež má ještě jiné podoby než tu zmíněnou Carlem Schmittem, se budu věnovat v další části své práce.

Schmittův výklad je zajímavý v tom, že rozostřuje hranici mezi demokracií a populismem. Demokracie v jeho pojetí je natolik vzdálena, slovy Ernesta Laclau, ekvivalenční logice, že vzniká otázka, zda demokracie a populismus není pro Carla Schmitta to samé. Jinak řečeno, důraz na homogenitu a potřeba demarkační linie, která rozliší, kdo je součástí lidu a kdo ne a tím pádem, kdo si je a kdo není politicky rovný, pro Schmitta naprosto zastiňuje fakt, že ve společnosti existují různé skupiny s partikulárními požadavky. To, co je na výkladu Ernesta Laclaua a Carla Schmitta pozoruhodné, je, jak popis vzniku populistického subjektu u Laclaua a demokracie u Schmitta přesahuje (a u Schmitta dokonce popírá) v současné době existující liberální demokracie, čímž před nás oba teoretici kladou otázku po vzájemném vztahu a podstatě právě takových konceptů jako je demokracie, liberalismus, liberální demokracie a populismus.

Tím se dostáváme k interpretaci populismu jako příznaku či symptomu krize demokracie. O populismu se často mluví jako o důsledku vzdalování se lidí od politiky. Jejich

---

⁴⁹ Schmitt, Carl: *The Crisis of Parliamentary Democracy*. Cambridge, Massachusetts, and London, England, MIT Press, 2000, s. 9. [Překlad Jan Bíba In Chantal Mouffe: Carl Schmitt a paradox liberální demokracie, *Filosofický časopis*, Vol. 55 (2007/6), s. 902]

⁵⁰ Schmitt, Carl: *The Crisis of Parliamentary Democracy*. Cambridge, Massachusetts, and London, England, MIT Press, 2000, s. 9. [Překlad Jan Bíba In Chantal Mouffe: Carl Schmitt a paradox liberální demokracie, *Filosofický časopis*, Vol. 55 (2007/6), s. 902]

⁵¹ Schmitt, Carl: *The Crisis of Parliamentary Democracy*. Cambridge, Massachusetts, and London, England, MIT Press, 2000, s. 9. [Překlad Jan Bíba In Chantal Mouffe: Carl Schmitt a paradox liberální demokracie, *Filosofický časopis*, Vol. 55 (2007/6), s. 902]

zájem o politiku klesá, snižuje se jejich volební účast a politické strany trpí úbytkem členů. Voliči mají pocit, že o důležitých otázkách se rozhoduje v zákulisí a jejich schopnost něco ovlivnit je minimální. Popř. se jedná o to, že politika není schopná reagovat na to, co občany trápí, například otázka migrace, problémy spjaté s globalizací, zhoršující se ekonomická situace či narůstající korupce. To vše vede k nástupu politiků či uskupení, která ve zvýšené míře využívají populistické apely směrem k lidu. V této souvislosti se nabízí otázka, pokud je opravdu populismus příznakem krize demokracie, co přesně tuto krizi způsobuje? Je její příčina vnější nebo vnitřní?

V literatuře věnované populismu se často v různých obměnách uvádí, že současná podoba demokracií v sobě obsahuje dva aspekty – liberální a demokratický. Liberálním se myslí akcentování přirozených lidských práv, právního státu, dělby moci a konceptu reprezentace. Demokratickým důraz na suverenitu lidu, vládu většiny a fakt, že veškerá moc pramení z lidu. Z přítomnosti těchto dvou prvků, které jsou ve vzájemném napětí, těží populisté. Živnou půdou pro politiky a uskupení používající populistický styl je, že současné liberální demokracie v sobě obsahují důraz na lid jako zdroj veškeré moci ve státě. Tento demokratický étos je velmi silný, ale realita mu neodpovídá, protože tyto režimy současně fungují na bázi elitistických teorií demokracií, které jsem zmínil výše. Populisté jsou tak v tomto smyslu pravými demokraty, protože nedělají nic jiného, než že berou do důsledku demokratický étos a důraz na lid, který je v demokratických ústavách přítomný. Populismus tak v tomto pojetí není nic jiného než čistá demokracie oproštěná od liberálního aspektu. Zároveň je třeba dodat, že demokracie realizovaná na tomto základě by s velkou pravděpodobností přestala být otevřenou, tzv. Lefortovo prázdno by bylo zaplněno a časem by hrozilo nastolení tyranie.

Napětí mezi liberálním a demokratickým aspektem současných demokracií není jediným, se kterým se lze setkat jako s příčinou nástupu populistických subjektů. Na jiný paradox nacházející se v srdci současných demokratických režimů, který ale podle mne souvisí s výše popsaným pnutím mezi liberálním a demokratickým prvkem, upozorňuje Margaret Canovan. Tímto paradoxem je podle ní to, že čím více se snažíme vtahovat lidi do politiky a vymýšlíme za tím účelem různé orgány a instituce, tím činíme politiku čím dál nepřehlednější, což ve svém důsledku vede k tomu, že občané ztrácejí přehled o tom, kde se činí zásadní politická rozhodnutí. Výsledkem snahy o vtažení lidí do politiky je tak naopak to, že se politice odcizují a že se vytváří prostor pro vzestup populistických uskupení. Jinak

řečeno ta nejinkluzivnější a nejvíce přístupná forma politiky, které je dosaženo, je zároveň svým pravým opakem.⁵²

Margaret Canovan rozlišuje tzv. přivedení lidí do politiky, které je typické pro demokracii, a tzv. přinesení politiky k lidem, kterým se vyznačují diktátorské režimy.⁵³ V prvním případě je snaha zapojit lidi do politiky vytvářením různých institucí. V druhém případě daný režim není inkluzivní, zato je ale přehledný a je jasné, kde se vytvářejí politická rozhodnutí. Můžeme říct, že problém moderní demokracie, ve které vedle sebe existuje liberální a demokratický prvek, spočívá v tom, jak při zachování obou aspektů ústavní demokracie lidi vtáhnout do politiky, a zároveň zajistit to, aby bylo zřejmé, kde se moc nachází – aby ve spleti lidí, skupin a jejich zájmů bylo stále patrné, kde se rozhoduje.

Margaret Canovan zmiňuje, co potvrzují teoretici demokracie: ze všech forem politiky je zachování transparentnosti nejobtížnější v demokracii.⁵⁴ Otázka je, z čeho přesně tento problém pramení. Margaret Canovan to sice explicitně nedává do přímé souvislosti s přítomností demokratického a liberálního prvku v ústavních demokraciích, ale podle mého názoru je to právě spolupůsobení obou aspektů, které k popisovanému paradoxu vede. Existence obou pilířů vedle sebe totiž podle mne ústí v to, že zásluhou demokratického prvku se zde vyskytuje tlak na vtahování občanů do politiky, ale přítomnost liberálního prvku se projevuje tím způsobem, že toto vtahování probíhá prostřednictvím liberálních a ústavních nástrojů, což vede k narušení transparentnosti. Z toho těží populisté, kteří lákají na kombinaci transparentnosti a vtažení lidí do politiky pomocí charismatického vůdce.⁵⁵ V této souvislosti stojí zato také připomenout, že tlak na vtahování lidí do politiky je nepostradatelnou součástí ústavních demokracií. Margaret Canovan zdůrazňuje, že demokratická ideologie, která je celá populistická, je potřebná k legitimizaci systému u voličů a k jejich mobilizaci pro participaci.⁵⁶ Margaret Canovan vyzdvihuje také to, že populistická ideologie demokracie je více či méně hluboce zakořeněna v politické kultuře většiny zavedených demokracií.⁵⁷

Jiná podoba napětí uvnitř současných demokracií, kterou rovněž popisuje Margaret Canovan, spočívá v existenci dvou tváří demokracie – spasitelské a pragmatické. Ta první

---

⁵² Canovan, Margaret: *Taking Politics to the People: Populism as the Ideology of Democracy*. In: Meny, Yves, Surel, Yves (ed.): *Democracies and Populist Challenge*. New York: PALGRAVE, 2002, s. 28-30.

⁵³ Canovan, Margaret: *Taking Politics to the People: Populism as the Ideology of Democracy*. In: Meny, Yves, Surel, Yves (ed.): *Democracies and Populist Challenge*. New York: PALGRAVE, 2002, s. 26.

⁵⁴ Canovan, Margaret: *Taking Politics to the People: Populism as the Ideology of Democracy*. In: Meny, Yves, Surel, Yves (ed.): *Democracies and Populist Challenge*. New York: PALGRAVE, 2002, s. 42.

⁵⁵ Canovan, Margaret: *Taking Politics to the People: Populism as the Ideology of Democracy*. In: Meny, Yves, Surel, Yves (ed.): *Democracies and Populist Challenge*. New York: PALGRAVE, 2002, s. 29.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Canovan, Margaret: *Taking Politics to the People: Populism as the Ideology of Democracy*. In: Meny, Yves, Surel, Yves (ed.): *Democracies and Populist Challenge*. New York: PALGRAVE, 2002, s. 38.

slibuje, že spasí svět skrz politiku. Jediným zdrojem legitimacy je podle tohoto pojetí demokracie lid. Zároveň zde můžeme nalézt silný anti-institucionální impuls, spočívající v důrazu na přímou demokracii a překonání toho, že se demokratické instituce odcizily občanům. Pragmatická tvář demokracie na rozdíl od spasitelské chová mnohem větší nedůvěru k moci a z toho plynou menší očekávání, která klade na vládu. Pro tento styl politiky je zásadní vláda práva. Demokracie je pro pragmatickou politiku způsob, jak se mírovou cestou vypořádat s konflikty moderních společností prostřednictvím souboru pravidel a procesů. Proto jsou pro ni nejdůležitější instituce a demokracii jako takovou považuje pouze za formu vlády.⁵⁸

Pnutí, které mezi oběma pojetími demokracie panuje, je zdrojem populismu. Poskytuje podněty k populistické mobilizaci, která provází demokracii podobně jako stín. Obě tváře demokracie jsou podle Margaret Canovan neoddělitelné. Spasitelská politika totiž sama sebe podkopává skrze své až totalitární aspirace. Romantický populistický apel je podle Margaret Canovan krátkozraký. Demokracie ve skutečnosti nemůže fungovat bez odcizujících se institucí a odborné expertízy. Pragmatická politika bez spasitelské je ale pro změnu náchylná ke korupci. Demokratické instituce potřebují příležitostný vzestup spasitelského stylu politiky jako něčeho, co přináší nápravu všemožných nešvarů. V případech, kdy radikální populistická mobilizace proti vládě stran vede k formování stran nových či k reformě institucionální struktury, může být demokracie opravdu považována za samoopravný systém, v němž oba aspekty hrají svou roli.⁵⁹

3.3. Populismus jako sama politika

Třetí přístup, který bych zde rád zmínil, jde ještě dále než ten výše zmíněný. Role populismu je dle něho mnohem větší, než by se mohlo zdát. Podle Ernesta Laclaua žádné politické hnutí není zcela prosto populismu, protože každé do určité míry apeluje na lid proti nějakému nepříteli prostřednictvím vytvoření určité společenské hranice. Ernest Laclau si následně klade otázku, zda, pokud populismus spočívá v postulování radikální alternativy v rámci komunitárního prostoru, se potom nestává synonymem politiky, a hned si odpovídá: „Odpověď může být pouze kladná. Populismus znamená zpochybnění institucionálního řádu

---

⁵⁸ Canovan, Margaret: Trust the people! Populism and the two faces of democracy, *Political Studies*, Vol. 47 (1999), No. 1, s. 10–11.

⁵⁹ Canovan, Margaret: Trust the people! Populism and the two faces of democracy, *Political Studies*, Vol. 47 (1999), No. 1, s. 10–11.

tím, že se utlačovaní budou konstruovat jako historický činitel – tj. jako činitel, který je ve vztahu k tomu, jak se věci mají, něčím druhým. To je však totéž co politika. Politika vzniká pouze díky gestu, které zahrnuje stávající stav jakožto systém, a zároveň k němu nabízí alternativu (anebo naopak, pokud hájíme tento systém proti existujícím potenciálním alternativám).“ Z toho ale podle Ernesta Laclaua plyne, že konec populismu je totožný s koncem politiky.⁶⁰

Je velmi pozoruhodné, že to, jak Ernest Laclau následně popisuje zánik politiky (a tedy i populismu), se překrývá s tím, co Abts a Rummens nazývali populistickou logikou a za jejíž příklad považovali demokratickou teorii Carla Schmitta: „Konec politiky nastane tehdy, když společenství pojímané jako totalita a vůle reprezentující tuto totalitu od sebe začnou být nerozlišitelné.“⁶¹ Laclau zdůrazňuje, že podmínky možnosti politična a populismu jsou tytéž: „[...] oboje předpokládá společenský rozštěp, v obojím nacházíme nejednoznačný démos, jenž je na jedné straně určitou částí uvnitř společnosti (utlačování) a na straně druhé činitelem, který se antagonisticky prezentuje jako celé společenství.“⁶² Z toho ale vyplývá, že populismus u Ernesta Laclaua a populistická logika u Abtse a Rummense není to samé, protože populistická logika vede ke konci politiky, kdežto populismus ne, protože on sám je politikou.

Pokud populismus u Ernesta Laclaua není to samé jako populistická logika u Abtse a Rummense, ale je synonymem pro politiku, pak to znamená, že populismus nutně musí být založen na demokratické logice, zároveň ale v jeho základu není logika difference, ale ekvivalence. Tím jednoznačně přesahuje institucionální řád liberálně-demokratického režimu. Populismus tedy nevede ke konci politiky či zaplnění tzv. Lefortova prázdného místa. Výsledkem je režim, který v sobě stejně jako liberální demokracie obsahuje liberální i demokratický aspekt, přitom se ale nejedná o stejný režim, jako je ten současný liberálně-demokratický, protože logika difference je zde nahrazena logikou ekvivalence.

4. Populistické subjekty na území České republiky

V následující části své práce se zaměřím na několik konkrétních osobností a politických uskupení na území České republiky, která se pokusím analyzovat právě pomocí výše uvedených kategorií Margaret Canovan. Jedná se o Tomia Okamuru a jeho hnutí Úsvit přímé demokracie, Andreje Babiše a jeho hnutí ANO 2011, Václava Klause, Miloše Zemana,

---

⁶⁰ Laclau, Ernesto: *Emancipace a radikální demokracie*, Praha, Univerzita Karlova v Praze 2013, s. 194.

⁶¹ Laclau, Ernesto: *Emancipace a radikální demokracie*, Praha, Univerzita Karlova v Praze 2013, s. 194.

⁶² Laclau, Ernesto: *Emancipace a radikální demokracie*, Praha, Univerzita Karlova v Praze 2013, s. 194.

Karla Janečka a Slávka Popelku a s ním spjatou Holešovskou výzvu. Tyto osobnosti a uskupení jsem si vybral proto, že se jedná o subjekty, u kterých velkou roli hraje odkazování se na lid. To sice můžeme nalézt u většiny politických stran, u výše zmíněných subjektů je však populistický apel buď něčím, na čem je jejich politika přímo založená, nebo je její velmi důležitou součástí. Zároveň ale nejde jen o to, že by tato uskupení oslovovala lid a stavěla se na jeho stranu, vedle toho se velmi silně vymezují proti nějaké podobě elit či jejich hodnotám. V tomto smyslu jsem se zaměřil na uskupení či osobnosti, u kterých můžeme pozorovat populistickou tenkou ideologii, jak ji pojímá Ben Stanley, který, jak bylo uvedeno výše, rozlišuje čtyři rozdílné, ale navzájem provázané koncepty nacházející se v jádru populistické tenké ideologie. Jedná se o existenci dvou homogenních jednotek analýzy: lidu a elit, antagonistický vztah mezi lidem a elitami, ideu lidové suverenity a pozitivní hodnocení lidu a očeňování elit.⁶³

Při svém výběru zmíněných šesti osobností či uskupení jsem zohlednil i výraznost a společenský či alespoň mediální ohlas daných subjektů. Ze svého zkoumání jsem se rozhodl vyřadit klasické politické strany, které by vyžadovaly jiný typ analýzy. Ve své analýze vyjdu z témat, které jednotlivé subjekty považují za hlavní problémy, jimž obyvatelé České republiky čelí. Jedná se o tuto sadu problémů: korupce a rozkrádání státu, produktivita a pozitivní diskriminace, rozpad tradičních hodnot a narušení národní suverenity a přílišná vnější ekonomická závislost. Soustředím se především na to, jak různě tyto problémy jednotlivé zkoumané subjekty pojímají, jak je vykládají a do jakých odlišných kontextů je dávají, z čehož následně vychází i to, co vnímají jako jejich řešení. Na základě toho bych rád popsal, jaké jsou mezi výše uvedenými osobnostmi a uskupeními podobnosti a nakolik mezi nimi můžeme nalézt stejné štěpicí linie, kterými konstruují dobrý lid a lidu nepřátelské elity. Ve své práci budu zkoumat platnost hypotézy, podle které můžeme v českém prostředí na základě podobností a shodných frontových linií rozlišit tři rodiny osobností a politických uskupení používajících populistické apely. První rodina se skládá z Andreje Babiše a Karla Janečka. Stěžejní je pro ní důraz výhradně na téma korupce, kdy jiná témata chybí nebo mají druhotný význam. Stejně tak lid a elity jsou konstruovány pouze odvisle od toho, nakolik se korupce účastní. Do druhé rodiny patří Václav Klaus, u kterého jako u jediného ze všech zkoumaných osobností hraje klíčovou roli apel na zachování tradičních konzervativních hodnot. Třetí rodina obsahuje Miloše Zemana, Tomia Okamuru a Slávka Popelku. Pro tuto skupiny politiků

---

⁶³ Stanley, Ben: Thin ideology of populism, *Journal of Political Ideologies*, Vol. 13 (2008), No. 1, s. 102.

je typický důraz na prvky přímé demokracie a určitá míra národních až nacionalistických akcentů.

Rád bych se ještě zastavil u jednotlivých šesti osobností, kterými se ve svá práci zabývám. V případě Václava Klause a Miloše Zemana se jedná o dlouholeté politiky, kteří jsou výrazně spjati s naším polistopadovým politickým vývojem. U Václava Klause je to ještě o to výraznější, že jako ministr financí ČSFR a předseda vlády ČR stál u ekonomické transformace a měl i nemalý vliv na formování našeho politického a stranického prostředí. Miloš Zeman stejně jako Václav Klaus prošel všemi vrcholovými politickým funkcemi od předsedy Poslanecké sněmovny, předsedy vlády i prezidenta. Na rozdíl od něho se však nepodílel na ekonomické transformaci (s výjimkou privatizace bank, která se odehrála za jeho vlády), což mu umožnilo se proti Václavu Klausovi vymezit.

Andrej Babiš a Karel Janeček jsou úspěšní podnikatelé, veřejně aktivní ale začali být až v posledních letech, pokud pomineme Babišovo členství v Komunistické straně Slovenska. V roce 2011 Andrej Babiš založil občanské sdružení ANO 2011, které se v květnu 2012 přeměnilo na politické hnutí.⁶⁴ Rovněž v roce 2011 zahajuje činnost Janečkův Nadační fond proti korupci. O rok později Karel Janeček založil sdružení Pozitivní evoluce, v rámci něhož se uskutečnil projekt Vlny evoluce.⁶⁵ Za zmínku stojí odlišný charakter podnikání obou mužů. V roce 1993 vzniká společnost Agrofert, jejímž jediným akcionářem je Andrej Babiš dodnes.⁶⁶ Agrofert působí v mnoha odvětvích zahrnujících chemii, zemědělství, potravinářství, pozemní techniku, obnovitelné zdroje a také lesnictví, těžbu a zpracování dřeva.⁶⁷ Karel Janeček se naproti tomu od roku 1995, kdy založil společnost RSJ, věnuje obchodu na světových burzách s finančními deriváty.⁶⁸

Tomio Okamura podniká v oblasti pohostinství, obchodu a průvodcovských služeb. Poprvé na sebe výrazněji upozornil svým působením v Asociaci českých cestovních kanceláří a agentur (AČCKA), kde je od roku 2004 členem prezidia. V roce 2009 se zde stal viceprezidentem pověřeným pro styk s médii. Od roku 2004 do konce roku 2005 do zániku pražské redakce byl také externím spolupracovníkem rádia BBC v Praze jako komentátor na

---

⁶⁴ Hnutí Ano, Kdo jsme. *Webové stránky hnutí ANO 2011* [on-line]. Dostupné z <http://www.ano2011.cz/o-nas/kdo-jsme/> [cit. 2. června 2013].

⁶⁵ Karel Janeček. *Wikipedia* [on-line]. Dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Jane%C4%8dek [cit. 2. června 2013].

⁶⁶ Andrej Babiš. *Webové stránky hnutí ANO 2011* [on-line]. 1. října 2012. Dostupné z http://www.ano2011.cz/novinky/26_Andrej-Babis.xhtml [cit. 2. června 2013].

⁶⁷ Skupina AGROFERT. *Webové stránky Skupiny AGROFERT* [on-line]. Dostupné z <http://www.agrofert.cz/?1449/skupina-agrofert> [cit. 2. června 2013].

⁶⁸ Karel Janeček. *Webové stránky Karla Janečka* [on-line]. Dostupné z <http://www.kareljanecek.com/kdo-jsem/o-mne> [cit. 2. června 2013].

problematiku Japonska.⁶⁹ V letech 2009–10 se účastnil třech řad televizního pořadu Den D, ve kterém pět investorů posuzuje podnikatelé záměry, do nichž stojí za to investovat.⁷⁰

Slávek Popelka byl na rozdíl od všech výše zmíněných otevřeným odpůrcem minulého režimu. Věnoval se tisku a distribuci protirežimních letáků. Držel několik hladovek. Vyzýval k účasti na demonstracích a k demisi KSČ. V letech 1988–1989 byl několikrát vězněn. Mezi jeho přátele patřil disident Petr Cibulka.⁷¹ Po listopadu 1989 působí jako novinář, angažuje se v politických uskupení jako je Nové Hnutí, Pospolitosť či Charta 97. Zakládá hnutí Opona (Obecná porada o nápravě), které chce omezit moc politických stran a v roce 2012 pak lidový orgán Národní rada (Národ sobě) s cílem svržení vlády a Holešovskou výzvu – Výzvu k celostátní demonstraci dne 15. března 2012.⁷²

4.1. Korupce a rozkrádání státu

Téma, které na rozdíl od všech ostatních můžeme nalézt u každého ze zkoumaných subjektů, je korupce a rozkrádání státu. Tomio Okamura hovoří o tunelování, rozkrádání a korupci. To vše je podle něho zabudované už v samotném politickém systému České republiky. Tomio Okamura ho popisuje takto: „Stávající systém je nemocný od základu – systém poměrného volebního systému nedovolí sestavovat silné vlády – vlády musí korumpovat jednotlivé koaliční strany, musí korumpovat poslance, musí podplácet i voliče. Stávající systém není skutečná demokracie – politologové to nazývají oligarchií – vládou skupiny mocných. V našem případě to je vláda velkých megafirem, kmotrů a jejich nástrojem jsou pak jednotlivé strany.“⁷³ Tomio Okamura poukazuje také nato, že vládní posty se nerozdělují podle schopností a odbornosti, ale podle toho, kdo má jaký vliv a jak lukrativní post si v koalici vyhandluje.⁷⁴ Snad největší problém vidí Tomio Okamura v nečitelných stranických kandidátkách – a to nejenom na úrovni poslanců, ale také starostů a hejtmanů.

⁶⁹ Tomio Okamura, O mně. *Webové stránky Tomia Okamury* [on-line]. Dostupné z <http://www.tomio.cz/o-mne/> [cit. 4. června 2013].

⁷⁰ Den D. *Webové stránky České televize* [on-line]. Dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10297718398-den-d-iii-rada/310292320260001-den-d/> [cit. 2. června 2013].

⁷¹ Soukupová, Jana: Chtějme demokracii - chtějme konec korupčního politického systému. *Webové stránky iDNES* [on-line]. 14. listopadu 2009. Dostupné z http://brno.idnes.cz/slavek-popelka-samorost-vezneny-kvuli-letakum-fr0-/Brno-zpravy.aspx?c=A091110_1286912_brno_trr [cit. 4. června 2013].

⁷² Jaroslav Popelka. *Wikipedia* [on-line]. Dostupné z [http://cs.wikipedia.org/wiki/Jaroslav_Popelka_\(aktivista\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Jaroslav_Popelka_(aktivista)) [cit. 4. června 2013].

⁷³ Okamura, Tomio: Chtějme demokracii - chtějme konec korupčního politického systému. *Blog Tomia Okamury, iDNES* [on-line]. 22. leden 2013. Dostupné z http://okamura.blog.idnes.cz/c/3174_20/Chtejme-demokracii-chtejme-konec-korupcniho-politickeho-systemu.html [cit. 7. června 2013].

⁷⁴ Okamura, Tomio: Změňme politický systém! Chtějme přímou demokracii!. *Blog Tomia Okamury, iDNES* [on-line]. 18. prosinec 2012. Dostupné z <http://okamura.blog.idnes.cz/c/311388/Zmenme-politicky-system-Chtejme-primou-demokracii.html> [cit. 7. června 2013].

Popisuje závislost starostů na křehkých obecních koalicích – pokud nedají kšeft, znelíbí se a jsou ze dne na den odvoláni.⁷⁵

Tomio Okamura se ve svém popisu korupce a rozkrádání v České republice soustředí výhradně na zachycení aktuálního stavu. Oproti jiným uskupením se nevrací do minulosti například do období ekonomické transformace, kde jsou často spatřovány počátky problémů, kterým dnes čelíme. Zároveň je zajímavé, že problém korupce dává do přímé souvislosti s politickým systémem, kdy hlavní problém vidí v poměrném volebním systému a v tom, že náš politický systém jednotlivé politiky dostatečně nevede k odpovědnosti. Z toho následně plyne to, proč jako hlavní řešení nabízí posílení přímé demokracii a zavedení přímé volby poslanců, hejtmanů, starostů, senátorů a prezidenta a také možnost je občanským referendem odvolat.⁷⁶

Pokud bychom chtěli určit hlavní téma Holešovské výzvy, byla by to určitě korupce a rozkrádání státu. V textech Holešovské výzvy se podobně jako u Tomia Okamury píše o zkorumpovaných politicích. Hlavní rozdíl však spočívá v tom, že Holešovská výzva, případně její hlavní představitel Slávek Popelka, se nesoustředí pouze na popis toho, jak korupce funguje dnes, ale na celé období po listopadu 1989. Na webových stránkách HV je toto období popisováno takto: „Naše země byla rozkradena, vytunelována, zadlužena, viníci zůstali nepotrestáni. Těch několik velkozlodějí, které se policii podařilo usvědčit a zavřít, Václav Klaus omilostnil.“⁷⁷ Od Andreje Babiše, který rovněž poukazuje na problém korupce, Holešovskou výzvu pro změnu odlišuje to, že současný, korupcí prorostlý, politický systém ČR považuje za nereformovatelný a za nelegitimní.⁷⁸ V tomto smyslu můžeme říct, že Holešovská výzva i Tomio Okamura vnímají korupci jako něco hlubšího, co pramení ze zásadních parametrů našeho politického systému a proto k její nápravě nestačí vyměnit stávající politiky nebo schválit dílčí protikorupční zákony.

Klíčovou událostí je pro Holešovskou výzvu privatizace, která v jejím podání úzce souvisí s tím, že se celá řada majetků dostala do vlastnictví zahraničních subjektů, mnoho našich tradičních průmyslových odvětví zaniklo a v řadě ohledů došlo k narušení naší soběstačnosti: „Dnes jsou tři čtvrtiny velkých firem v ČR v rukou cizinců. Patří jim banky,

---

⁷⁵ Okamura, Tomio: Změňme politický systém! Chtějme přímou demokracii!. *Blog Tomia Okamury*, iDNES [on-line]. 18. prosinec 2012. Dostupné z <http://okamura.blog.idnes.cz/c/311388/Zmenme-politicky-system-Chtejme-primou-demokracii.html> [cit. 7. června 2013].

⁷⁶ Okamura, Tomio: Změna. *Blog Tomia Okamury*, iDNES [on-line]. 26. únor 2013. Dostupné z <http://okamura.blog.idnes.cz/c/323351/Zmena.html> [cit. 7. června 2013].

⁷⁷ Aktuální dění. *Webové stránky Holešovské výzvy* [on-line]. Dostupné z <http://holesovskavyzva.zacit.cz/aktualni-deni.html> [cit. 9. června 2013].

⁷⁸ Demonstrace: Soumrak kmotrů. *Webové stránky Holešovské výzvy* [on-line]. Dostupné z <http://holesovskavyzva.zacit.cz/> [cit. 9. června 2013].

pojišťovny a mnohá další, pro chod státu životně důležitá odvětví. Dokonce jim patří i významná část sdělovacích prostředků. Cizinci jsou dnes už majiteli mnoha tisíců hektarů naší půdy.⁷⁹ Na rozdíl od ostatních politiků a uskupení, kterými se ve své práci zabývám, spojuje Holešovská výzva problém korupce a rozkrádání právě s privatizací, proto klíč k řešení současného stavu vidí mimo jiné i v revizi tohoto procesu: „Budeme usilovat o revizi klíčových kauz privatizace, prošetření tunelování a rozkrádání národního majetku a potrestání viníků. Nezákonně nabytý majetek bude vrácen do vlastnictví státu.“⁸⁰

Důležitá je také kontinuita současného a předlistopadového režimu, kterou Holešovská výzva konstruuje: „Již v průběhu několika porevolučních měsíců se chopili moci bývalí komunisté, estébáci, veksláci a jiné závadové osoby, kteří v předcházejícím režimu neměli možnost realizovat své mafianské úmysly. Tito lidé vstoupili do politických stran, převzali ekonomickou moc, za podivných okolností zprivatizovali podniky a rozvrátili dosud fungující zemědělství i potravinářství, a to vše jen proto, aby zbohatli individuálně na úkor nás všech, kteří jsme chtěli budovat prosperující stát.“⁸¹ Tento aspekt současného politického režimu nikdo další ze zkoumaných politiků nezdůrazňuje. U Andreje Babiše a Václava Klause je to pochopitelné – u Andreje Babiše vzhledem k jeho předlistopadovému členství v KSČ a tomu, že by sám mohl být považován za někoho, kdo patří do kategorie lidí, kterou Holešovská výzva zmiňuje. V případě Václava Klause by pak tato kontinuita vrhala špatné světlo na privatizaci, kterou zřejmě považuje na své celoživotní dílo a ke které se opakovaně vrací a obhájí ji.

Stejně jako Tomio Okamura i HV považuje fenomén korupce za něco, co je natolik srostlé s celým systémem, že dílčí opatření nic neřeší. Jedná se o nemoc celého systému, nikoli o selhání jedince: „[...] Již není důležité, která strana vyhraje volby, protože v pozadí každé z nich stojí lobbistické a finanční skupiny vyvíjející tlak s cílem privatizovat státní moc a demokracii převést pouze do roviny obecných proklamací. Podle našeho názoru není řešením vyměnit politiky. Změna lidí nepomůže, protože systém je zkorumpovaný a silnější než jedinec. Náprava zevnitř není možná.“⁸²

---

⁷⁹ Popelka, Slávek: Provolání k národu. *Webové stránky Holešovské výzvy* [on-line]. Dostupné z <http://holesovskavyzva.zacit.cz/slavek-popelka-texty.html> [cit. 9. června 2013].

⁸⁰ Pozvánka na akci Soumrak kmotrů. *Webové stránky Holešovské výzvy* [on-line]. Dostupné z <http://holesovskavyzva.zacit.cz/> [cit. 11. června 2013].

⁸¹ Adámek, Ludvík, Čermák, Vlastibor, Fiedler, Karel, Popelka, Jaroslav, Růžička, Vlastislav: Provolání k národu. *Webové stránky Vaše věc*. [on-line]. 2. duben 2012. Dostupné z <http://www.vasevec.cz/blogy/provolani-k-narodu> [cit. 11. června 2013].

⁸² Adámek, Ludvík, Čermák, Vlastibor, Fiedler, Karel, Popelka, Jaroslav, Růžička, Vlastislav: Provolání k národu. *Webové stránky Vaše věc*. [on-line]. 2. duben 2012. Dostupné z <http://www.vasevec.cz/blogy/provolani-k-narodu> [cit. 11. června 2013].

Také u Andreje Babiše je korupce a rozkrádání jedním z hlavních témat. Stejně jako Tomio Okamura zmiňuje nedostatečnou kompetenci politiků a jejich nízkou odpovědnost, ale na rozdíl od Tomia Okamury klade mnohem větší důraz na odbornost a kompetenci než na odpovědnost. To, že politici neumí řídit naši zem, jmenuje Andrej Babiš jako hlavní problém hned vedle korupce. Rád by vyměnil neschopné a zkorumpované politiky. Pozoruhodné je, jak už jsem zmínil výše, že sice upozorňuje na to, že: „V roce 1989 nemělo Československo žádné dluhy, naopak nám tzv. bratrské země dlužily desítky milionů dolarů a náš stát vlastnil obrovský majetek.“,⁸³ zároveň však v souvislosti tím neproblematizuje polistopadovou ekonomickou transformaci a kupónovou privatizaci. Svoji pozornost místo toho soustředí na korupci a nekompetentnost politiků až v posledních několika letech.

Důležitý rozdíl mezi Andrejem Babišem a Tomiem Okamurou nebo Holešovskou výzvou spočívá v tom, že Andrej Babiš nechce měnit politický systém, ani zavádět prvky přímé demokracie. To, k čemu upíná své naděje, jsou demokratické volby, prostřednictvím kterých podle něho můžeme začít politiku skutečně měnit ku prospěchu celé společnosti.⁸⁴ To, o co jde Andreji Babišovi v první řadě, je boj s korupcí a volba důvěryhodných a kompetentních politiků. Toho chce dosáhnout řízením státu jako prosperující firmy. Korupce se chce zbavit pomocí zákonů, „které povedou k omezení dosavadního politického marasmu, zabrání rozkrádání státu, zvýší všeobecnou transparentnost a efektivitu veřejné správy a umožní začít používat při správě státu zdravý rozum“.⁸⁵

Pro Karla Janečka je korupce rovněž hlavním tématem. Karel Janeček mluví o tzv. zlojedech. Definuje je takto: „Zlojedly“ daného člověka charakterizuje jeho náchylnost až ochotu k vědomé devastaci společenských hodnot za účelem vlastního obohacení, mocenského zisku nebo z jiných egoistických důvodů.“⁸⁶ Co se týče snahy měnit politický systém a zavádět prvky přímé demokracie, stojí Karel Janeček někde na půli cesty mezi Andrejem Babišem na jedné straně a Tomiem Okamurou a Holešovskou výzvou na druhé. Karel Janeček sice na rozdíl od Andreje Babiše navrhuje výraznější změny našeho volebního systému, když prosazuje zavedení 81 dvoumandátových obvodů, ve kterých by voliči měli dva plusové a jeden minusový hlas. Zároveň mu ale spíše než o přímou demokracii, pomocí

---

⁸³ Babiš, Andrej, Výzva ANO 2011. *Webové stránky hnutí ANO 2011* [on-line]. 20. září 2012. Dostupné <http://www.ano2011.cz/o-nas/vyzva-ano-2011/> [cit. 14. června 2013].

⁸⁴ Babiš, Andrej: Vážení spoluobčané. *Webové stránky hnutí ANO 2011* [on-line]. 11. listopad 2012. Dostupné z http://www.ano2011.cz/novinky/114_Vazeni-spoluobcane.xhtml [cit. 14. června 2013].

⁸⁵ Babiš, Andrej, Výzva ANO 2011. *Webové stránky hnutí ANO 2011* [on-line]. 20. září 2012. Dostupné <http://www.ano2011.cz/o-nas/vyzva-ano-2011/> [cit. 14. června 2013].

⁸⁶ Janeček, Karel: Význam slova zlojed – slovní popis a vysvětlení. *Webové stránky Karla Janečka* [on-line]. 3. leden 2013. Dostupné z <http://www.kareljanecek.com/muj-blog/vyznam-slova-zlojed-slovni-popis-a-vysvetleni> [cit. 14. června 2013].

keré by mělo být dosaženo vlády lidu, jde o to, aby si občané vybrali zastupitele s vysokými etickými hodnotami. Změna volebního systému navrhovaná Karlem Janečkem má vést především k tomu, že občané díky většímu tlaku na odpovědnost svých politiků dosáhnou stavu, kdy jim místo zlojedů budou vládnou kvalitnější političtí reprezentanti.⁸⁷ V tomto ohledu se nakonec Karel Janeček příliš neliší od Andreje Babiše, který jen namísto etických hodnot zdůrazňuje schopnosti a odbornost.

Otázce korupce se věnuje i Václav Klaus, podle něho je ale toto téma chybně nastoleno. Hlavní problém podle něho spočívá v příliš velké roli státu, veřejného sektoru a rozsahu domácího i evropského přerozdělování. Korupce se odehrává v tomto prostoru, proto je třeba roli státu a veřejného sektoru zmenšit.⁸⁸ Podle Václava Klause dnešní stát u nás i jinde v Evropě: „[...] vlastní, řídí, reguluje, povoluje nebo zakazuje, dotuje, subvencuje, ‚grantuje‘ a to všechno je zdrojem lobbistického hledání výhod a zvláštních přístupů k politikům a jejich úředníkům, to všechno je ideálním podhoubím pro vznik korupce. Bojovat s ní se dá jedinečně zmenšováním role státu (a všech jeho odnoží).“⁸⁹ Václav Klaus tak na jednu stranu sice přiznává, že korupce je problém, se kterým je třeba něco dělat, zároveň ale podle něho rozhodně není tím hlavním, čím bychom se dnes měli zabývat. Korupce je pro něho pouze projevem narůstání role státu, regulace a přerozdělování. Skoro by se mohlo zdát, že korupci považuje jen za prostředek jak poukázat na to, co vnímá jako hlavní nebezpečí. Tím je podle něho právě zbytněný stát, veřejný prostor a regulace a subvence v jakékoli podobě.

Naopak období ekonomické transformace do souvislosti s ekonomickou transformací Václav Klaus vůbec neklade. Zajímavé je, jakým způsobem popisuje její aktéry. Na rozdíl od Holešovské výzvy je nepovažuje za někoho, kdo se podílel na likvidaci národního hospodářství; píše o nich jako o lidech, kteří „chtěli využít nově získané svobody k tomu, aby se pustili do nejrůznějších ekonomických aktivit. Byli k tomu připraveni. Nebylo zapotřebí je učit, jak to mají dělat. Lidé – vždy a všude – jsou ‚homo economicus‘. Potřebují jen dostat možnost využít tyto své vrozené schopnosti.“⁹⁰ Z tohoto pohledu byl celý proces ekonomické transformace jen návratem svobodné ekonomické aktivity na naše území, přirozeným uplatněním homo economicus, které by rozhodně nemělo být kriminalizováno.

---

⁸⁷ Janeček, Karel: Změna volebního systému. *Webové stránky Karla Janečka* [on-line]. Dostupné z <http://www.kareljanecek.com/muj-navrh-volebniho-zakona> [cit. 14. června 2013].

⁸⁸ Klaus, Václav: Závěrečný televizní projev prezidenta republiky. *Webové stránky Václava Klause* [on-line]. 7. březen 2013. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/3317> [cit. 18. června 2013].

⁸⁹ Klaus, Václav: Žofínské fórum 2012: V naší zemi i v Evropě musí nastat radikální změna. *Webové stránky Václava Klause* [on-line]. 10. duben 2012. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/3079> [cit. 18. června 2013].

⁹⁰ Klaus, Václav: Jak dochází k pádům režimů a jak se vrátit ke svobodě?. *Webové stránky Václava Klause* [on-line]. 28. květen 2012. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/3110> [cit. 18. června 2013].

U Miloše Zemana problematika korupce nehraje tak zásadní roli jako u Tomia Okamury, Karla Janečka, Andreje Babiše či Holešovské výzvy, spíše ji podobně jako Václav Klaus začleňuje do kontextu své ostatní agendy. Pro Miloše Zemana je velmi důležité téma snižování státního dluhu, ekonomický rozvoj a státní investice. Předpokladem k tomu jsou podle něho úspory, pokud ale nemají působit směšně, je třeba zastavit rozkrádání státního a veřejného majetku a ucpat díry v předražených veřejných zakázkách spojených s korupcí. K dosažení tohoto cíle navrhuje Miloš Zeman přijmout zákon o prokázání původu příjmů a majetku. S problematikou korupce také souvisí dva prvky, které u Miloše Zemana najdeme. Jedním je poukaz na to, že „základním nedostatkem českého politického systému je přílišná nadvláda politických stran nad občany“, kdy Miloš Zeman prosazuje tzv. panašování a rozšíření počtu volebních okrsků. Druhým prvkem je příklon k přímé demokracii a jeho inspirace švýcarským modelem.⁹¹

Přestože sám Miloš Zeman nic z toho nezdůvodňuje bojem s korupcí, jeho argumentace se velmi podobá Okamurově. Oběma se nelíbí, že politické strany tvoří stranické kandidátky a voliči mají jen omezené možnosti, jak pořadí na kandidátkách měnit. Cesta, přestože je odlišná, jde podobným směrem, kdy výsledkem je výrazné oslabení politických stran. Podobně se shodují i na rozšiřování přímé demokracie, kdy například oba prosazují přímou volbu starostů.

Pokud si výše uvedené téma korupce a rozkrádání státu shrneme, můžeme říci, že Slávek Popelka a Tomio Okamura tuto problematiku vidí natolik prorostlou do současného politického systému, že jediné východisko vidí v jeho zásadní změně. Velmi podobně to vidí i Karel Janeček, jen s tím rozdílem, že změnu politického systému zužuje pouze na zavedení pozitivních a negativních hlasů. Andrej Babiš sice korupci vnímá podobně vážně, ale zároveň se nedomnívá, že by nebyla řešitelná v rámci současného politického systému, takže s výraznými systémovými změnami nepřichází. Václav Klaus a Miloš Zeman problematiku korupce vnímají shodně v kontextu svých ostatních témat, která považují za podstatnější, ale Miloš Zeman na rozdíl od Václava Klause přichází se zásadními systémovými změnami stejně jako Tomio Okamura.

---

⁹¹ Klaus, Václav: Jak dochází k pádům režimů a jak se vrátit ke svobodě?. *Webové stránky Václava Klause* [online]. 28. květen 2012. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/3110> [cit. 18. června 2013].

4.2. Produktivita a pozitivní diskriminace

Vymezování se proti afirmativní akci (pro kterou se v českém kontextu používá spíše problematický termín „pozitivní diskriminace“) jako něčemu, co Českou republiku poškozuje, najdeme především u Václava Klause a Tomia Okamury. Afirmativní akci odmítá i Miloš Zeman, tento nesouhlas ale v jeho politice nehraje tak významnou roli jako u obou výše zmíněných. U Václava Klause a Tomia Okamury se jedná o jedno ze stěžejních témat, na kterém zakládají svůj politický program. Žádné menšiny by se podle nich neměly dožadovat jakýchkoli výhod na úkor ostatních. Oba brojí proti nárokům jednotlivých skupin, které se neodvíjejí od práce. Václav Klaus například kritizuje představu o „oprávněnosti stále se zvyšujících nároků všeho druhu a pro každého a jejich odtržení od práce a výkonu“. Podle Václava Klause jsme ztratili respekt k poctivé práci.⁹² Faleš sociálního státu nezaslouženého blahobytu podle něho ničí vše tvůrčí a individuální a otupuje talenty, aktivitu a pracovitost, neboť ta se přestává vyplácet.⁹³ Rozdíl mezi oběma politiky spočívá v tom, že Václav Klaus kromě práce a společenské užitečnosti, která je s ní spjatá, zdůrazňuje i kulturní a hodnotovou stránku nároků jednotlivých skupin. U Václava Klause je tak téma afirmativní akce velmi silně propojeno s problematikou rozpadu tradičních hodnot, kdy jsou to různé menšiny, které pomocí různých neoprávněných výhod a privilegií oslabují tradiční instituce a hodnoty. V tomto smyslu se vyjadřoval například o zákoně o registrovaném partnerství osob stejného pohlaví, který označil za nepřijatelné zvýhodnění jedné skupiny občanů země oproti skupinám jiným.⁹⁴

Tomio Okamura také na rozdíl od Václava Klause mnohem explicitněji vztahuje téma práce a společenská užitečnost k příslušníkům konkrétních menšin. Tato problematika silně prostupuje mnoha jeho texty a je klíčová pro uchopení toho, jak Tomio Okamura pojímá jednotlivé skupiny obyvatel a jaký postoj k nim zaujímá. Okamura stejně jako Klaus vychází z toho, že každý se má snažit postarat sám o sebe, a to bez ohledu na to, zda patří do nějaké menšiny či nikoli. Mnohem adresněji však útočí na příslušníky různých menšin, kteří si na základě své menšinovosti myslí, že pro ně platí jiná pravidla než pro ostatní. Pro Tomia Okamuru je výchozím bodem kritika těch příslušníků menšin, kteří zneužívají systém, zároveň se však snaží neustále zdůrazňovat, že není žádný rasista, xenofob či homofob. Proti

---

⁹² Klaus, Václav: Novoroční projev prezidenta republiky. Webové stránky Václava Klause [on-line]. 1. leden 2013. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/3267> [cit. 19. června 2013].

⁹³ Klaus, Václav: Projev prezidenta republiky na Národní svatováclavské pouti. Webové stránky Václava Klause [on-line]. 28. září 2011. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/2934> [cit. 19. června 2013].

⁹⁴ Klaus, Václav: Prezident republiky Václav Klaus vetoval zákon o registrovaném partnerství. Webové stránky Václava Klause [on-line]. 16. únor 2006. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/47> [cit. 19. června 2013].

menšinám jako takovým nic nemá, ale vadí mu lidé, kteří parazitují na systému, cíleně ho využívají a nic mu nedávají.

Pokud se podrobněji podíváme na to, jak Tomio Okamura přistupuje k jednotlivým menšinám – k Romům, přistěhovalcům, gayům a lesbám a ženám, o kterých je samozřejmě trochu problematické mluvit jako o menšině, můžeme říci, že jeho přístup je založen na dvou dělicích liniích. Ta Okamurou preferovaná a mnohem více zdůrazňovaná vede napříč všemi skupinami, kdy zdánlivě bez ohledu na ně rozlišuje obyvatele ČR podle toho, zda pracují, mají společenský přínos, jsou slušní, užiteční, popř. schopní a úspěšní. Druhou dělicí linií vine mezi danou skupinou a zbytkem společnosti. Přestože se snaží neustále připomínat, že pro něho není podstatné, zda někdo je či není Rom nebo žena, z toho, jak dané skupiny konstruuje a jakým způsobem o nich píše, se ukazuje, že pro něho příslušnost k jednotlivým skupinám vůbec není bezvýznamná. Dokonce bychom mohli říci, že první linie se do určité míry odvíjí od druhé, což je vidět napříč jednotlivými skupinami. Např. úspěšná žena Miroslava Němcová je na tom zcela jinak než úspěšný Rom, který je podle Tomia Okamury odpovědný i za tu část komunity, která se slušně nechová. Zároveň i sebevíce úspěšná Miroslava Němcová patří do skupiny obyvatel, kde je méně geniálních jedinců, a kde je tudíž podle Okamury oprávněně nižší pravděpodobnost dostat se na nějaké vedoucí místo. Podobné je to i u zbylých dvou skupin. Úspěšný gay má neporovnatelně lepší pozici, než zde podnikající přistěhovalec. Toho, pokud řádně platí daně, Tomio Okamura od nás sice nevyhání, ale není to ani tak, že by mu automaticky přiznal občanství. Navíc jeho pozice je stále podmíněná tím, že zde podniká a jeho živnosti se daří, což nemusí platit věčně. Naproti tomu i nezaměstnaný gay zde má, jak Okamura píše, „domovské právo“, což je výsada, kterou přistěhovalcům nepřipouští vůbec snadno. Všichni gayové a lesby jsou však na druhé straně znevýhodněni tím, že patří do té části společnosti, která podle Okamury nemůže založit plnohodnotnou rodinu a vzhledem k tomu, jak velký význam jí přikládá a jak je pro něho obecně důležitý společenský přínos, jedná se o něco, co tuto skupinu činí do jisté míry méněcennou.

Navíc je třeba zdůraznit, že v pohledu na příslušníky jednotlivých skupin hraje u Tomia Okamury nemalou roli to, zda se domáhají nějaké speciální ochrany či výhod. Každý takový nárok u Tomia Okamury de facto znamená, že se daný člověk pasuje do pozice někoho parazitujícího na zbytku společnosti. Pozoruhodné je na tom, že přestože dělení na ty, kteří respektují to, že práva a povinnosti máme všichni stejná, a ty, kdo se domáhají něčeho navíc, vyvěrá z faktu, že postavení jednotlivých skupin je rovné a proto by bylo nesprávné, kdyby si měli pro sebe nárokovat něco speciálního. Z toho, co Tomio Okamura píše, je však zjevné, že

postavení skupin rovné není – slušný Rom se musí dostatečně snažit i za toho neslušného, pravděpodobnost geniality u ženy je menší než u muže, přistěhovalec musí odvádět daně, jinak musí pryč a státního občanství se dočkají až jeho děti či vnuci, a gayové a lesby podlamují národní identitu, protože nemají děti, které jsou velkým motivem k tomu, aby lidé položili za svou zemi život. Tomio Okamura sice říká, že ho nezajímá, když je někdo minorita sexuální či jiná, ale ve skutečnosti právě z toho jeho úvahy vycházejí. Tomio Okamura tak svým přístupem nesměruje k tomu chovat se ke všem skupinám rovně, ale zachovat v současné době panující nerovnosti.

Zároveň tím, jak Tomio Okamura jednotlivé skupiny pojímá, využívá rezervovaného, v některých případech dokonce negativního postoje, který k nim společnost má, a zároveň to dělá natolik sofistikovaně, že dopředu odmítá obvinění z rasismu, xenofobie či homofobie. On proti žádné z těchto skupin nic nemá, jen se mu nelíbí, když si někdo na základě své příslušnosti k nějaké menšině vymáhá speciální nároky či se dovolává pozitivní diskriminace. Tomio Okamura tak nejenom důmyslně stigmatizuje jednotlivé skupiny, ale zároveň je také vnitřně štěpí, když od sebe odlišuje jejich dobré a špatné příslušníky. Jmenuje konkrétní osoby, které jsou například pýchou či ostudou mezi homosexuály. Rozlišuje cti hodné a nehodné Romy. Nemá nic proti migrantům, ale jen pokud tu pracují a odvádí daně, jinak ať se vrátí, odkud přišli. Nebezpečí toho, jak Tomio Okamura problematiku jednotlivých „menšin“ rámuje, spočívá v tom, že podobným způsobem je možné napadnout kohokoli – každou myslitelnou skupinu. Na jedné straně mohou vyzdvihovat pracovitost, užitečnost a společenský přínos a na druhé konstruovat určitou skupinu, u které sice budu stále dokola omílat, že na příslušnosti k ní mi nezáleží, ale zároveň jí přiřtu jisté charakteristiky, které jejího člena znevýhodní – většinou právě z pohledu důrazu na pracovitost a společenský přínos. Ve skutečnosti se tak u Tomia Okamury děje to, že obě zmiňované dělicí linie spolu úzce souvisí, a dokonce se navzájem posilují. Linie práce se sice tváří neutrálně a univerzálně, ale dané skupiny jsou konstruované tak, aby většina jejich příslušníků patřila do té části společnosti, kterou tato linie označuje za tu méně užitečnou, popř. je celá skupina z pohledu linie práce méněcenná.

Tomio Okamura ale nezůstává jen u menšin. Jeho apel proti parazitům je v jistém smyslu opravdu obecný, resp. umožňuje poukázat na jakoukoli skupinu lidí s tím, že, pokud se o sebe mohou postarat sami, není možné, aby se spoléhali na to, že je bude živit někdo jiný. Tomio Okamura nejnověji brojí proti mladým lidem, kteří se vyhýbají manuální práci, studují vysoké školy a následně končí jako nezaměstnaní, a až daleko do dospělosti se nechávají živit svými rodiči: „Nejde jen o menšiny – bílých dlouhodobě nezaměstnaných mladých lidí

přibývá. Přitom sehnat dobrého řemeslníka – tesaře, zedníka, instalatéra je nejen stále větší problém, je to také stále dražší. A firmy mohou vyprávět zkazky o tom, kolik chybí soustružníků frézařů. Rodiče i děti se holt musí smířit, že ze všech nebudou manažeři. Musíme své děti naučit tomu, že se budou chtít nechtět muset žít prací svých rukou. Jiný recept na nezaměstnanost a na chudobu neexistuje.⁹⁵

Podobný důraz na práci a schopnost se uživit jako na vysoce pozitivní hodnoty najdeme v náznacích i u Andreje Babiše, např. když připomíná, že „Od patnácti let tvrdě pracuji, pracoval jsem fyzicky, skládal jsem balíky, uhlí, roznášel jsem mlíko, makal jsem celé léto a pak jsem si koupil první hodinky v životě. Měl jsem v životě vícero neúspěchů, ale i štěstí.“⁹⁶ Nebo když upozorňuje na to, že nese odpovědnost za to, co bude s bezmála třiceti tisíci lidmi, které jeho firmy zaměstnávají, poté co oteře vládnutí přeberou „mluvící hlavy“, jež nikdy nepracovaly. Myslí tím politiky ČSSD a KSČM.⁹⁷ Andrej Babiš se ale tímto způsobem spíše snaží vymezit vůči současným politikům a poukázat na to, že sám musel tvrdě pracovat a postupně se vypracoval a i teď, když už za ním stojí mnoho firem, si zároveň uvědomuje velkou odpovědnost, která je s tímto majetkem spjatá. Samotné téma afirmativní akce a nepřiměřených výhod a nároků některých skupin obyvatel se však u Andreje Babiše neobjevuje.

To neplatí pro Miloše Zemana, který tuto problematiku začleňuje do svého politického programu. Afirmativní akce je něco, čemu se brání. Nesouhlasí například s genderovými kvótami na kandidátkách politických stran, „protože vždy záleží na konkrétní výrazné osobnosti bez ohledu na to, jakého je pohlaví“. Společnost by podle něho měla pomáhat především svým slabým členům – dětem a důchodcům. Ekonomicky aktivní obyvatelé by si měli pokud možno pomoci sami.⁹⁸ Ve svém politickém programu, se kterým kandidoval v roce 2013 na prezidenta, Miloš Zeman navrhuje úspory v sociálních dávkách, které podle něho v nějaké formě pobírá zhruba polovina obyvatel a které mnohdy nemotivují k zájmu o práci. Jako řešení by chtěl výplatu sociálních dávek navázat na pracovní začlenění příjemců dávek například formou veřejně prospěšných prací. Lékem na sociální vyloučení je tak podle

---

⁹⁵ Okamura, Tomio: Sociální programy vyrábí podvodníky a lenochy. *Blog Tomia Okamury, iDNES* [on-line]. 3. duben 2013. Dostupné z <http://okamura.blog.idnes.cz/c/328881/Socialni-programy-vyrabi-podvodniky-a-lenochy.html> [cit. 20. června 2013].

⁹⁶ Babiš, Andrej: Jdu do toho. Chcete-li, můžete jít se mnou. *Webové stránky hnutí ANO 2011* [on-line]. 27. duben 2013. Dostupné z http://www.ano2011.cz/novinky/427_Jdu-do-toho-Chcete-li-muzete-jit-se-mnou.xhtml [cit. 20. června 2013].

⁹⁷ Babiš, Andrej: Vážení spoluobčané. *Webové stránky hnutí ANO 2011* [on-line]. 11. listopad 2012. Dostupné z http://www.ano2011.cz/novinky/114_Vazeni-spoluobcane.xhtml [cit. 20. června 2013].

⁹⁸ Miloš Zeman – fakta. *Webové stránky www.zemannahrad.cz* [on-line]. Dostupné z <http://www.zemannahrad.cz/fakta/nazory-milose-zemana.htm> [cit. 20. června 2013].

něho to, že každému, kdo má zájem pracovat, budou nabídnuty veřejně prospěšné práce, respektive veřejná služba.⁹⁹ V tom spatřuje i řešení problematiky homofobie a rasismu: „Nedomnívám se, že v boji s homofobií a rasismem dosáhneme úspěchu vznikem jakýchkoliv vládních agentur, ale pouze již zmíněným vytvořením pracovních příležitostí pro dosud vyloučené tak, aby ti, kdo dnes nepracují a dopouštějí se kriminálních činů, dostali šanci se společensky uplatnit. Pokud této šance nevyužijí, nevidím důvod, proč by neměli skončit ve vězení.“¹⁰⁰

Celkově u Miloše Zemana můžeme spatřovat velký důraz na pracovní výkonnost a na to, jaký kdo celkově odevzdává příspěvek české společnosti. V tomto ohledu i svým odporem proti afirmativní akci se Miloš Zeman velmi blíží Tomiu Okamurovi a Václavu Klausovi. Rozhodně ale nejde tak daleko jako oni a jejich postoje, ve výsledku zaměřené proti menšinám, přestože se naopak obhajují rovným přístupem. Miloš Zeman ale především celé problematice nevěnuje tak velkou pozornost jako oni, a na rozdíl od jejich politických programů toto téma nehraje u Zemana zásadní roli. Podobnost mezi ním a Tomiem Okamurou si ale můžeme přiblížit ještě pomocí jednoho příkladu. Stejně jako Tomio Okamura stále dokola opakuje, že není rasista, homofob či xenofob, ale jeho výroky rozhodně nejsou vůči menšinám neutrální, Miloš Zeman se velmi silně vymezuje proti neonacistům, ale jeho postoj k menšinám je spíše represivní: „Je jedno heslo, nad kterým bych se rád zastavil. Zdánlivě nevinně znějící heslo Čechy Čechům. Já ale v pozadí tohoto hesla slyším nacistický výkřik Juden raus! Falešní hlasatelé národní výlučnosti nám tvrdí, že máme být hrdí na to, že jsme se někde narodili, ale narodit se není naše zásluha. Máme být hrdí na celoživotní dílo jak sebe, tak i svých spoluobčanů, ale ona falešná hrdost na pouhý fakt narození se, vede právě k oněm představám národní výlučnosti, k představám Herrenvolku, panské rasy, nenávisti k cizincům a nenávisti k jinakosti.“¹⁰¹ Čertovo kopýtko se skrývá v tom, pokud se nějaká skupina obyvatel (rasově, sexuální identitou či genderově vymezená) v očích společnosti stane někým, jehož zásluhy jsou malé a kdo na druhých spíše parazituje, bez ohledu na to, zda to tak opravdu je, či ne. K čemu to vede, je dobře patrné například na tom, když Miloš Zeman říká, jakým způsobem bojovat s homofobií a rasismem. Ti, na koho jsou jeho opatření zaměřena, jsou nakonec příslušníci menšin: „Nedomnívám se, že v boji s homofobií a rasismem

---

⁹⁹ Miloš Zeman – fakta. *Webové stránky* www.zemannahrad.cz [on-line]. Dostupné z <http://www.zemannahrad.cz/fakta/nazory-milose-zemana.htm> [cit. 20. června 2013].

¹⁰⁰ Miloš Zeman – fakta. *Webové stránky* www.zemannahrad.cz [on-line]. Dostupné z <http://www.zemannahrad.cz/fakta/nazory-milose-zemana.htm> [cit. 20. června 2013].

¹⁰¹ Zeman, Miloš: Projev prezidenta republiky na pietním aktu v Lidicích. *Webové stránky* www.hrad.cz [on-line]. 16. červen 2013. Dostupné z <http://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr-milos-zeman/vybrane-projevy-a-rozhovory/359.shtml> [cit. 21. června 2013].

dosáhneme úspěchu vznikem jakýchkoliv vládních agentur, ale pouze již zmíněným vytvořením pracovních příležitostí pro dosud vyloučené tak, aby ti, kdo dnes nepracují a dopouštějí se kriminálních činů, dostali šanci se společensky uplatnit. Pokud této šance nevyužijí, nevidím důvod, proč by neměli skončit ve vězení.“¹⁰² Veškerá opatření a v konečném důsledku i represe je tak zaměřena proti sociálně vyloučeným. Když si uvědomíme, že většina sociálně vyloučených jsou Romové, kteří jsou naopak nejčastějšími oběťmi rasismu, jsou to najednou právě oni, oběti rasismu, proti kterým je represivní přístup paradoxně zacílen.

U Karla Janečka a Slávka Popelky se téma afirmativní akce neobjevuje. Ani jeden z nich s problematikou menšin nepracuje. Oba se soustředí výhradně na vrstvu zkorumpované politické a ekonomické elity.

Pokud to shrneme, nejdetailněji se problematice menšin a afirmativní akce věnuje Tomio Okamura. Stejným směrem jde i Václav Klaus, který ale zůstává převážně v obecné rovině a konkrétní skupiny, na něž by kritikou afirmativní akce cílil, vymezuje převážně politicky a ideologicky. Namísto toho u Tomia Okamury najdeme mnohem pestřejší škálu různých skupin, které jsou vymezené na základě rasy, genderu, sexuální identity či národnosti. Miloš Zeman do určité míry sdílí stejná východiska jako Václav Klaus a Tomio Okamura, ale celé problematice se věnuje výrazně méně a podrobněji ji nerozpracovává. U Andreje Babiše se objevuje jistý akcent na práci jako užitnou hodnotu, ale na rozdíl od výše zmíněných ho nevtahuje k jiným skupinám obyvatel než k politikům, kteří nikdy nepracovali. Karel Janeček a Slávek Popelka se problematikou afirmativní akce nezabývají.

4.3. Rozpad tradičních hodnot

Další téma, které se u jednotlivých zkoumaných subjektů objevuje a které na problematiku afirmativní akce úzce navazuje, je obrana tradičních hodnot. Mezi ty hlavní patří rodina, vlastenectví a další konzervativní hodnoty, jejichž cílem je zachování národního společenství. Mnohem důležitější než pozitivní vymezení toho, co jednotlivá uskupení a politici za tradiční hodnoty považují, je představa obecného úpadku a eroze hodnot, kterým se snaží čelit. V českém prostředí s rozpadem tradičních hodnot nejvýrazněji pracuje Václav Klaus. V jeho pojetí je však toto téma organicky propojeno jak s přebujelým státem a

---

¹⁰² Miloš Zeman – fakta. *Webové stránky* www.zemannahrad.cz [on-line]. Dostupné z <http://www.zemannahrad.cz/fakta/nazory-milose-zemana.htm> [cit. 21. června 2013].

přílišným přerozdělováním, tak se skupinami dožadujícími se neoprávněných výhod a samozřejmě také s problematikou narušování národní suverenity. Dobře viditelné je to například na tom, jak lehce přejde od tématu tradičních hodnot k problematice zbytnělého sociálního státu, když mluví o tom, že Evropa se kvůli odpoutávání se od tradičního hodnotového řádu stále hlouběji propadá do ekonomické, politické a společenské krize, a okamžitě dodá, že tato krize je urychlená „neskromným a nepokorným sociálně-inženýrským integračním experimentem a že dále zesilují tendence k regulacím a řízení našich životů ve všech možných i nemožných směrech a k oslabování lidské vůle a zodpovědnosti.“¹⁰³

U Václava Klause můžeme pozorovat přesně to, co popisuje Margaret Canovan, když píše, že reakční populismus se staví do opozice proti pokroku a změně a dává proti sobě hodnoty lidu a pokrokových elit. Václav Klaus explicitně brojí proti modernosti a pokroku, když vyzývá k návratu „ke starým dobrým hodnotám, tradicím, návykům, ale i povinnostem, které pod heslem modernosti a pokroku tak nezodpovědně znevažujeme a opouštíme.“¹⁰⁴ Vedle toho také otevřeně varuje před pokrokáři, kteří na tradiční či osvědčené hodnoty a ctnosti útočí: „Stále jsme svědky každodenních útoků ‚pokrokářů‘ všeho druhu na dlouhou dobu utvářené (a osvědčené) společenské hodnoty a ctnosti.“¹⁰⁵ Václav Klaus také jasně říká, že pokrokáři jdou proti přirozenosti a tomu, co uznává většinová společnost: „Vše přirozené, a proto dosud většinově spontánně přijímané, je vydáváno za překonané a málo zajímavé. Vše tradiční a konzervativní je vydáváno za zastaralé a nemoderní, je zesměšňováno a je vylučováno ze společenského dialogu.“¹⁰⁶ Za pozornost stojí to, jak Václav Klaus zdůrazňuje, že tradiční hodnoty jsou něco přirozeného, a proto většinou spontánně přijímaného. Opět v tom můžeme vidět odkaz na Margaret Canovan a její upozornění, že konzervativní politici často apelují na lid, protože se domnívají, že masa lidu je hluboce konzervativní.¹⁰⁷

Co se týče konkrétního vymezení toho, co vše podle Václava Klause do tradičních hodnot spadá, můžeme vyjít z jeho termínu „přirozeně strukturovaná národní společenství se svými hlubokými tradicemi, duchovními a kulturními hodnotami. Součástí tohoto přirozeně strukturovaného národního společenství je určitě vlastenectví, instituce demokratického státu

---

¹⁰³ Klaus, Václav: Projev prezidenta republiky na Národní svatováclavské pouti. *Webové stránky Václava Klause* [on-line]. 28. září 2012. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/3197> [cit. 22. června 2013].

¹⁰⁴ Klaus, Václav: Prezident Novoroční projev prezidenta republiky 2013. *Webové stránky Václava Klause* [on-line]. 1. leden 2013. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/3267> [cit. 22. června 2013].

¹⁰⁵ Klaus, Václav: Projev prezidenta republiky na Národní svatováclavské pouti. *Webové stránky Václava Klause* [on-line]. 28. září 2012. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/3197> [cit. 22. června 2013].

¹⁰⁶ Klaus, Václav: Projev prezidenta republiky na Národní svatováclavské pouti. *Webové stránky Václava Klause* [on-line]. 28. září 2011. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/2934> [cit. 22. června 2013].

¹⁰⁷ Canovan, Margaret: *Populism*. New York and London, Harcourt Brace Jovanovich, 1981, s. 220-222.

a rodina.¹⁰⁸ Na způsobu, jakým Václav Klaus pojímá rodinu, se dobře ukazuje, jak toto téma u něho velmi úzce souvisí s problematikou skupin domáhajících se nějakých výhod: „Tradiční rodina, základní jednotka každého dalšího celku lidského uspořádání, odvěké prostředí pro vztah muže a ženy, pro výchovu nových generací, ale i pro samozřejmou mezigenerační pomoc a solidaritu, je vystavována stále ostřejším útokům módních postojů, které pro vybrané skupiny velmi nevybíravými způsoby vyžadují nejrůznější, v minulosti nikdy neexistující privilegia.“¹⁰⁹ Václav Klaus zde dává do spojitosti výše zmíněné skupiny a problematiku rozbujeleho státu a přerozdělování. Jsou to právě jejich členové, kteří místo aby přijali život jako nepřetržitě úsilí „o hledání jeho smyslu, pocit vlastní odpovědnosti za sebe a jiné, a radování se z každého sebemenšího zdaru v tomto úsilí si nárokují absolutní a z vnějšku zaručené štěstí.“¹¹⁰ To vše Václav Klaus staví do protikladu k rodině, o které říká, že je odvěkým prostředím pro samozřejmou mezigenerační pomoc a solidaritu.¹¹¹ Z toho jasně plyne, že v rodině je solidarita něčím přirozeným, kdežto jinde se stává neoprávněným nárokem.

Jedním z ohrožení tradiční rodiny je podle Václava Klause homosexualismus, který odlišuje od homosexuality. Václav Klaus tvrdí, že respektuje homosexualitu, ale ne homosexualismus. Pražská „Prague Pride“ není podle něho projevem homosexuality, ale homosexualismu, který podle něho podobně jako ostatní -ismy, o nichž často mluví, ohrožuje svobodu.¹¹² Homosexualismus je tak v tomto smyslu jen jiným vyjádření pro stav, kdy nějaká skupina lidí vyžaduje podle Václava Klause nepřiměřená privilegia a výhody. Rozdíl mezi homosexualitou a homosexualismem můžeme číst tak, že Václav Klaus rozlišuje mezi homosexuály, kteří na sebe příliš neupozorňují a o žádný speciální přístup nestojí, a těmi, kteří se domáhají nějakých zvláštních výhod. Václav Klaus tak stejně jako Tomio Okamura odděluje dobré homosexuály od těch špatných. V souvislosti s „Prague Pride“ je pak možné říci, že gayové, kteří se ho zúčastnili, si respekt nezaslouží, protože spadají do té druhé kategorie.

---

¹⁰⁸ Klaus, Václav: Projev prezidenta republiky na Národní svatováclavské pouti. *Webové stránky Václava Klause* [on-line]. 28. září 2011. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/2934> [cit. 22. června 2013].

¹⁰⁹ Klaus, Václav: Projev prezidenta republiky na Národní svatováclavské pouti. *Webové stránky Václava Klause* [on-line]. 28. září 2011. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/2934> [cit. 22. června 2013].

¹¹⁰ Klaus, Václav: Projev prezidenta republiky na Národní svatováclavské pouti. *Webové stránky Václava Klause* [on-line]. 28. září 2011. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/2934> [cit. 22. června 2013].

¹¹¹ Klaus, Václav: Projev prezidenta republiky na Národní svatováclavské pouti. *Webové stránky Václava Klause* [on-line]. 28. září 2011. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/2934> [cit. 22. června 2013].

¹¹² Klaus, Václav: Prohlášení prezidenta republiky k dalšímu exemplárnímu útoku na svobodu slova. *Webové stránky Václava Klause* [on-line]. 5. srpen 2011. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/2896> [cit. 23. června 2013].

Podobný překryv mezi Václavem Klausem a Tomiem Okamurou můžeme nalézt i co se týče vztahu k migrantům. Václav Klaus se sice vyjadřuje umírněněji, celou problematiku formuluje abstraktněji a nedovádí ji do roviny konkrétní každodenní politiky, ale základ jejich uvažování a hodnoty, které obhajují, jsou podobné. Václav Klaus na rozdíl od Tomia Okamury na migranty neútočí přímo; to, proti čemu se vymezuje, je multikulturalismus: „Vlastenectví je vydáváno za šovinismus. Demokratický stát za překonanou instituci, která má být obětována ve prospěch nadstátních uskupení, která nikdy nemohou získat demokratickou legitimitu. Přirozeně strukturovaná národní společenství se svými hlubokými tradicemi, duchovními a kulturními hodnotami, vycházejícími ze staletých zkušeností a z životů mnoha předchozích generací, jsou erodována politickým tlakem na přijetí multikulturalismu jako oficiálně naordinované ideologie.“¹¹³

Co se týče rozpadu tradičních hodnot, Václav Klaus a Tomio Okamura se věnují velmi podobnému okruhu témat, i hodnoty, které hájí, jsou v mnohém totožné. U obou najdeme obhajobu tradiční rodiny, národního společenství s vymezováním se proti migrantům, resp. jejich pobytu u nás kladou určité podmínky. Homosexuály rozlišují na dobré a špatné. Stejně tak je pro oba velmi důležitou hodnotou práce. Václav Klaus ji tematizuje pomocí kritiky státních zásahů přerozdělování. Tomio Okamura tak činí ještě explicitněji, jak bylo patrné z toho, jakým způsobem pojednává o jednotlivých menšinách. U Tomia Okamury najdeme i důraz na morální hodnoty, kdy jejich úpadek považuje za příčinu negativních společenských jevů: „Pokud chceme žít lépe a spokojeněji, pak nepomohou jen vnější pravidla, ale daleko více důležité jsou hodnoty, pravidla, která nosíme v sobě. Není to příležitost, co dělá zloděje. Je to hlavně chybějící morálka, chybějící slušnost, poctivost a odpovědnost k druhým.“¹¹⁴

U Slávka Popelky se žádná tematizace hodnot a jejich úpadku nevyskytuje, stejně tak u Andreje Babiše. Miloš Zeman hodnoty zmiňuje pouze ve smyslu ekonomického přínosu společnosti. V jistých momentech se u něho sice projevuje určitý konzervatismus, např. během kauzy se jmenováním docenta Martina C. Putny profesorem nebo v odporu proti kvótám na zastoupení žen na stranických kandidátkách, zároveň se ale nikdy nevyjadřoval ve smyslu, že by něčím takovým byly ohrožené nějaké společenské hodnoty. Neměl potřebu se tohoto tématu chopit a více ho rozvést.

---

¹¹³ Klaus, Václav: Projev prezidenta republiky na Národní svatováclavské pouti. *Webové stránky Václava Klause* [on-line]. 28. září 2011. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/2934> [cit. 23. června 2013].

¹¹⁴ Okamura, Tomio: „Novoroční projev“ Tomio Okamury 2013. *Blog Tomia Okamury, iDNES* [on-line]. 1. leden 2013. Dostupné z <http://okamura.blog.idnes.cz/c/313625/Novorocni-projev-Tomio-Okamury-2013.html> [cit. 23. června 2013].

Ze zkoumaných osobností se problematice hodnot explicitně věnuje Václav Klaus, Tomio Okamura a Karel Janeček. U prvních dvou je možné pozorovat jistý překryv v tom, že oba hovoří o konzervativních hodnotách, kdy kladou důraz na určité tradiční instituce, jako je rodina či vlastenectví. Naproti tomu Karel Janeček má na mysli hodnoty etické a morální. Nejde mu o nějaké konzervativní, osvědčené hodnoty, ale o zmírnění egoismu a ohled na celek. U Miloše Zemana sice můžeme pozorovat jistý příklon ke konzervativním hodnotám, zároveň to ale pro něho není politické téma, na které by kladl důraz.

4.4. Narušení národní suverenity a přílišná vnější ekonomická závislost

Další téma, které se u jednotlivých osobností vyskytuje, je obava ze ztráty národní suverenity a z přílišné vnější ekonomické závislosti. Velmi silný důraz na národ a národní hospodářství, které by mělo být soběstačné a prosté cizích vlivů, můžeme pozorovat u Holešovské výzvy. Za velký problém je považováno skupování českých firem a ostatního majetku cizinci: „Dnes jsou tři čtvrtiny velkých firem v ČR v rukou cizinců. Patří jim banky, pojišťovny a mnohá další, pro chod státu životně důležitá odvětví. Dokonce jim patří i významná část sdělovacích prostředků. Cizinci jsou dnes už majiteli mnoha tisíců hektarů naší půdy.“¹¹⁵ Stejně jako Václav Klaus i Holešovská výzva kritizuje legislativu Evropské unie: „Mnohá unijní direktiva a kvóty, pro naši zemi extrémně nevýhodně vyjednané, brzdí chod většiny, často z posledních sil fungujících odvětví naší ekonomiky. Začíná být zřejmé, že náš národ je už poněkoli káté ve své dlouhé a pohnuté historii vystaven pokusu o ovládnutí a pravděpodobně i snahám o jeho postupnou likvidaci.“¹¹⁶ V případě Holešovské výzvy je důležité, že vychází z národních pozic, kdy je to národ, kdo by měl mít kontrolu nad průmyslem, zemědělstvím a ostatními odvětvími hospodářství na území, které obývá. Podle Slávky Popelky jde o to „vrátit pod kontrolu státu klíčová odvětví našeho hospodářství, banky, měl by obnovit tradiční odvětví našeho průmyslu, obnovit soběstačnost v produkci potravin, výrazně snížit ceny elektrické energie, pohonných hmot, udělat taková opatření, aby lidé v této zemi mohli normálně žít a ne jen přežívat...“¹¹⁷

Následně Holešovská výzva staví proti sobě jednotlivé národy, kdy ten náš čelí snaze o likvidaci. Pomocí této optiky nahlíží na celé polistopadové období: „Ty země, které jsme po

---

¹¹⁵ Popelka, Slávek: Provolání k národu. *Webové stránky Holešovské výzvy* [on-line]. Dostupné z <http://holesovskavyzva.zacit.cz/slavek-popelka-texty.html> [cit. 26. června 2013].

¹¹⁶ Popelka, Slávek: Provolání k národu. *Webové stránky Holešovské výzvy* [on-line]. Dostupné z <http://holesovskavyzva.zacit.cz/slavek-popelka-texty.html> [cit. 26. června 2013].

¹¹⁷ Popelka, Slávek: Návrhy řešení. *Webové stránky Holešovské výzvy* [on-line]. Dostupné z <http://holesovskavyzva.zacit.cz/navrhy-reseni.html> [cit. 26. června 2013].

pádu komunismu začali považovat za přátele a vzor a o kterých jsme se domnívali, že nám pomohou k prosperitě, svobodě a lepšímu životu, však zřejmě měly jiné cíle. Potřebovaly najít nová odbytíště pro své výrobky. Chtěly získat levnou, disciplinovanou a kvalifikovanou pracovní sílu pro své pobočky. Toužily po tom zničit nebezpečnou konkurenci našich podniků, hlavně strojírenských a zbrojařských a prosperujícího zemědělství.¹¹⁸ Zahraniční subjekty jsou tak prezentované jako někdo, kdo nás zklamal a komu ve skutečnosti šlo jen o to získat u nás majetky, či jako subjekt, který ve výsledku ohrožuje existenci českého národa. To, co ale u Holešovské výzvy nenajdeme, jak už jsem zmínil výše, je problematika pozitivní diskriminace, tematizace etnických či sexuálních menšin, explicitně se u ní neobjevuje ani vymezování se proti migrantům. Holešovská výzva cílí především proti lichvářům, podvodníkům a vychytralcům nejrůznějšího druhu, kteří se neštítí parazitovat na lidském neštěstí. Slávek Popelka chce dosáhnout revize privatizace, oddlužení občanů, zabavení majetku politikům, podvodníkům, lichvářům či exekutorům.¹¹⁹

Podobné, byť jemnější, národní akcenty můžeme nalézt také u Václava Klause. Stejně jako Holešovská výzva se i Václav Klaus obává zániku českého národa, resp. české státnosti. Václav Klaus vychází z toho, že stát nemůže existovat bez národa, bez svých občanů a tedy „politického lidu, který demokratickým procesem – prostřednictvím svých volených zástupců – mění či koriguje svou současnost a budoucnost.“ Z tohoto pohledu Václav Klaus kritizuje různé snahy o globální světovou vládu, které vedou k novému, značně pozměněnému uspořádání světa, na jehož konci „bude jakákoli úvaha o české státnosti jen historickou reminiscencí.“¹²⁰ Častým terčem kritiky Václava Klause je v tomto ohledu Evropská unie, kterou Václav Klaus obviňuje právě z toho, že chce být státem, aniž by měla svůj vlastní politický lid, a proto podle Václava Klause na úrovni EU demokratický stát fungovat nemůže. Ve vztahu k EU se ale opět u Václava Klause mísí nejenom obhajoba národní suverenity, ale i tradičních hodnot a odporu proti státním zásahům a regulacím.

Určitou práci s dimenzí národa a především důraz na národní ekonomiku a její soběstačnost můžeme najít také u Andreje Babiše. Andrej Babiš zdůrazňuje, že český národ má obrovský potenciál. Za první republiky jsme podle něho patřili mezi nejvyspělejší průmyslové země světa a i dnes zde žije mnoho šikovných a podnikavých lidí. V současné době je ale Česká republika, jak Andrej Babiš zdůrazňuje, zadlužená, náš majetek se výrazně

---

¹¹⁸ Popelka, Slávek: Provolání k národu. *Webové stránky Holešovské výzvy* [on-line]. Dostupné z <http://holesovskavyzva.zacit.cz/slavek-popelka-texty.html> [cit. 26. června 2013].

¹¹⁹ Popelka, Slávek: Texty Slávka Popelky. *Webové stránky Holešovské výzvy* [on-line]. Dostupné z <http://holesovskavyzva.zacit.cz/slavek-popelka-texty.html> [cit. 27. června 2013].

¹²⁰ Klaus, Václav: Projev prezidenta republiky k 28. říjnu 2010 o smyslu našeho státu. *Webové stránky Václava Klause* [on-line]. 28. říjen 2010. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/2705> [cit. 28. června 2013].

zmenšil, lidé se nedovedou sjednotit, neumíme bránit své zájmy v dnešním složitém světě a navíc jsme často jen trhem pro nekvalitní zboží ze zahraničí.¹²¹ Hnutí Andreje Babiše ANO 2011 navrhuje zvýšit tuzemskou výrobu základních potravin a zesílit kontrolu kvality potravin a ochranu trhu před nekvalitními dovozy.¹²² Andrej Babiš při svém uvažování o České republice vychází z toho, že se jedná o jeden národní celek, který by měl být samostatně fungující jednotkou, která dokáže v současném světě obstát. Tato myšlenka má ale spíše národohospodářské než nacionální pozadí. Andrej Babiš sice používá slovo národ, ale rozhodně u něj nenajdeme to, že by se snažil nějakým způsobem pracovat s negativními pocity a obavami, které řada obyvatel České republiky chová vůči cizincům či jiným státům. V tomto ohledu se Andrej Babiš liší od Tomia Okamury, Václava Klause i Holešovské výzvy. Andrej Babiš pouze chce, abychom byli dostatečně schopní, kompetentní a jednotní, abychom dokázali využívat svých možností a hájit své zájmy.

U Karla Janečka se žádné akcenty na národní suverenitu či ekonomickou nezávislost státu neobjevují. Miloš Zeman tato témata sice využívá ale velmi implicitně a spíše v omezené míře. Důraz na národní suverenitu, resp. jisté nacionální akcenty u něho můžeme vnímat např. v tom, jakým způsobem pojímá problematiku tzv. Benešových dekretů a obhajuje vyhnání sudetských Němců. Na své první oficiální návštěvě Rakouska coby prezident se Miloš Zeman k vyhnání vyjádřil takto: „Když občan nějaké země kolaboruje se zemí, jež jeho stát okupuje, tak je vyhánění mírnější trest než například trest smrti.“¹²³ V podobném duchu se nesly i jeho dřívější výroky, například tento: „Nelze zapomínat, že sudetští Němci byli Hitlerovou pátou kolonou, když se jednalo o zničení jediného ostrova demokracie ve střední Evropě.“¹²⁴ V jiném pro změnu upozorňuje, že v případě vyhnání šlo o odpověď na plánovanou genocidu českého národa: „Jsou to podobné dokumenty, jako byly přijaty v řadě dalších evropských zemí po pádu nacismu, a my nemůžeme dnešním prizmatem hodnotit ducha té doby. [...] Benešovy dekrety v té době byly odpovědí na plánovanou

---

¹²¹ Babiš, Andrej: Výzva ANO 2011. Webové stránky hnutí ANO 2011 [on-line]. 20. září 2012. Dostupné z <http://www.ano2011.cz/o-nas/vyzva-ano-2011/> [cit. 28. června 2013].

¹²² ANO 2011, Programové teze. Webové stránky hnutí ANO 2011 [on-line]. 27. duben 2013. Dostupné z <http://www.ano2011.cz/program/programove-teze/> [cit. 27. června 2013].

¹²³ Palata, Luboš: Zeman: Sudetští Němci mohou být za odsun rádi, mohli dostat trest smrti. Webové stránky iDNES.cz [on-line]. 23. dubna 2013. Dostupné z http://zpravy.idnes.cz/rakousko-zeman-sudetsti-nemci-deq-zahranicni.aspx?c=A130423_154317_zahranicni_pul [cit. 28. června 2013].

¹²⁴ Königová, Marie: Prezidentská kampaň se zvrhla v hádku o dekrety. Webové stránky iDNES.cz [on-line]. 23. leden 2013. Dostupné z <http://www.novinky.cz/domaci/290783-prezidentska-kampan-se-zvrhla-v-hadku-o-dekrety.html> [cit. 28. června 2013].

genocidu českého národa.“¹²⁵ Další problematikou, která stojí za zmínku, je vztah Miloše Zemana k Evropské unii. Na jedné straně se prohlašuje za stoupence rychlejší integrace Evropské unie, brzkého přijetí eura a toho, aby se Česká republika stala součástí tzv. tvrdého jádra Evropské unie. Na druhé straně se považuje za vehementního odpůrce „nesmyslných opatření bruselské byrokracie počínaje úspornými žárovkami a – dámy prominou – konče kvótami pro ženy, které podle mého názoru musí urážet každou schopnou ženu.“¹²⁶ Národní suverenita tak pro Miloše Zemana není něčím, co by jednoznačně formuloval jako jeden z bodů svého politického programu, přesto však z toho, jak mluví o některých jiných tématech, můžeme vyvodit, že Miloš Zeman této otázce jistý zvýšený význam přiřkládá a že ji také považuje za důležitou hodnotu. Zároveň ale národ nevynechává etnický či rasově. Brání se proti jakémukoli rasovému podtextu, což je patrné například z toho, jak odsuzuje heslo „Čechy Čechům“ s odkazem na to, že v jeho pozadí slyší nacistický výkřik „Judens raus!“¹²⁷ Co se týče ekonomické nezávislosti, Miloš Zeman jako prezident republiky často mluví o ekonomické diplomacii, kdy si na svoje zahraniční cesty bere poměrně velké delegace podnikatelů, kterým se tak snaží usnadnit expanzi na zahraniční trhy. Můžeme v tom vidět snahu podporovat národní ekonomiku, činit ji konkurenceschopnou a diverzifikací exportu dosáhnout její menší závislosti na konkrétním trhu.

Podobným případem jako Miloš Zeman je i Tomio Okamura, také on se k problematice národní suverenity a ekonomické nezávislosti nevyjadřuje přímo, ale z toho, jakým způsobem se vztahuje k takovým tématům jako jsou migranti, Romové či nezaměstnaní, je zjevné, že jsou pro něho tyto dvě hodnoty ještě mnohem významnější než pro Miloše Zemana a že jsou implicitně obsažené i v textech o jiných otázkách, kterým Tomio Okamura věnuje pozornost. Tomio Okamura například navrhuje, aby Česká republika demokraticky podpořila vystěhovalectví Romů do země, odkud pocházejí jejich prapředci, nejlépe do některého ze států Indie. Tomio Okamura v této souvislosti píše: „Žádné občany ČR nesmí nikdo z naší země vyhazovat – jde jen o to, že pokud se nějakému národu soužití s Čechy nelíbí, cítí se být dokonce diskriminován, měl by mít šanci zkusit si vybudovat vlastní

---

¹²⁵ Königová, Marie: Prezidentská kampaň se zvrhla v hádku o dekrety . Webové stránky iDNES.cz [on-line]. 23. leden 2013. Dostupné z <http://www.novinky.cz/domaci/290783-prezidentska-kampan-se-zvrhla-v-hadku-o-dekrety.html> [cit. 28. června 2013].

¹²⁶ Zeman, Miloš: Projev prezidenta republiky Miloše Zemana v Poslanecké sněmovně . Webové stránky Pražského hradu [on-line]. 7. květen 2013. Dostupné z <http://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr-milos-zeman/vybrane-projevy-a-rozhovory/349.shtml> [cit. 29. června 2013].

¹²⁷ Zeman, Miloš: Projev prezidenta republiky na pietním aktu v Lidicích . Webové stránky Pražského hradu [on-line]. 15. červen 2013. Dostupné z <http://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr-milos-zeman/vybrane-projevy-a-rozhovory/359.shtml> [cit. 29. června 2013].

zemi a ustavit si vlastní pravidla pro soužití s ostatními. ¹²⁸ Na rozdíl od Miloše Zemana tak Tomio Okamura vychází z etnického pojetí národa.

Když to shrneme, můžeme říct, že největší důraz na národní suverenitu a ekonomickou nezávislost klade Holešovská výzva a Václav Klaus, byť ten se bojí spíše ztráty národní suverenity než ekonomické závislosti. Andrej Babiš je pravý opak, jde mu především o národní hospodářství a národní akcenty jsou u něj až druhořadé. U Tomia Okamury jsou obě oblasti do určité míry srostlé kvůli jeho důrazu na to, že každý příslušník národa by měl pracovat a přinášet své společnosti užitek; ve výsledku Tomio Okamura přikládá oběma tématům velkou váhu. Důležité je také to, že na rozdíl od ostatních pojímá národ etnicky – rozlišuje mezi národem a státem. U Miloše Zemana se vyskytují jak akcenty na národní suverenitu, tak ekonomickou nezávislost, oboje ale ve velmi omezené míře. Karel Janeček nevyzdvihuje ani jedno z obou témat.

5. Populistické pole

Na základě výše uvedeného můžeme mezi jednotlivými politiky konstatovat nějakolik druhů podobností. Karel Janeček a Andrej Babiš mají společné téměř výhradní soustředění na téma korupce. Oba mluví o potřebě kvalitních reprezentantů, jeden je ale definuje pomocí vysokých etických standardů, druhý skrze schopnost řídit a odbornost. Pro Karla Janečka i Andreje Babiše je charakterická jistá vágnost a programová prázdnota. Oba se v první řadě vymezují proti vládnoucím politikům. Podle Karla Janečka se často jedná o zlojedy, kteří jsou náchylní až ochotní k vědomé devastaci společenských hodnot za účelem vlastního obohacení, mocenského zisku nebo z jiných egoistických důvodů. Andrej Babiš pro změnu poukazuje na korupci, nekompetentnost a lhostejnost některých úředníků a na to, že politici neumí řídit naši zem. Oba se obracejí na občany jako na někoho, kdo má vyšší morální kvality než politici a kdo je schopný si zvolit lepší zástupce, než máme dnes. Karel Janeček i Andrej Babiš mají také společné to, že se jedná o úspěšné podnikatele, kteří mají dostatek prostředků na to, aby programovou prázdnotu dokázali vyplnit politickým marketingem a v případě Andreje Babiše dokonce i organizační strukturou. Karel Janeček a Andrej Babiš se tak na základě mého zkoumání, co se týče typů populismů Margaret Canovan, ze všech zmíněných subjektů nejvíce blíží populismu politiků.

---

¹²⁸ Okamura vysvětluje: Já nechci Romy vyhánět. Ale pokud se jim u nás nelíbí.... *Webové stránky Parlamentních listů* [on-line]. 2. červenec 2013. Dostupné z <http://www.parlamentnilisty.cz/parlament/senat/Okamura-vysvetluje-Ja-nechci-Romy-vyhanet-Ale-pokud-se-jim-u-nas-nelibi-277638> [cit. 4. července 2013].

Druhý překryv můžeme nalézt mezi Tomiem Okamurou a Václavem Klausem. Jejich podobnost je založená na shodném přístupu k tradičním hodnotám jako je rodina, vlastenectví a společenská užitečnost daná prací. Oba následně odsuzují zvýhodňování konkrétních skupin obyvatel, když zmiňují sexuální menšiny. Václav Klaus v řadě otázek ale zůstává v abstraktní rovině, např. když kritizuje multikulturalismus nebo když mluví obecně o útoku, který pokrokaři vedou na tradiční hodnoty. Tomio Okamura je v tomto ohledu mnohem konkrétnější a například v případě migrantů zdůrazňuje, že by z nich naše společnost měla mít jednoznačný užitek, nebo se musí vrátit do země, ze které k nám přišli. To, co můžeme u Tomia Okamury a Václava Klause sledovat, je tak velmi silný příklon k reakčnímu populismu.

Řadu shodných rysů ale můžeme nalézt i mezi Tomiem Okamurou a Holešovskou výzvou. Právě k ní má Tomio Okamura v mnoha ohledech blíže než k Václavu Klausovi. Především jde o důraz na přímou demokracii a zavedení tzv. přímé volby poslanců, hejtmanů, starostů, senátorů a prezidenta a možnosti je referendem také odvolat. Tomio Okamura by byl také rád, aby občané měli možnost navrhovat zákony a rušit ty špatné a aby zákonodárná moc byla striktně oddělená od moci exekutivní. Tomio Okamura se vymezuje proti současné demokracii, která podle něho není žádnou demokracií, ale oligarchií, kde o zájem občana vůbec nejde a kde lidé nemají reálnou moc poměry měnit ani kontrolovat. Podobné akcenty u Václava Klause nenajdeme, argumentace Holešovské výzvy jde ale právě tímto směrem. Stejně jako Tomio Okamura navrhuje zavedení prvků přímé demokracie. Tomio Okamura i Holešovská výzva tak v sobě mají výrazné rysy demokratického populismu. Václav Klaus je naopak zastáncem schumpeterovského pojetí demokracie, proti kterému se právě demokratický populismus vymezuje a které si vystačí se soutěží politických stran jednou za čtyři roky ve volbách.

Na základě výše uvedeného rozboru témat, které se u zkoumaných subjektů objevují, můžeme konstatovat, že pro jednotlivá uskupení a politiky hrají roli celkem čtyři frontové linie, které kopírují čtyři témata, kterým jsme se doposud věnovali: korupce a rozkrádání státu, práce a pozitivní diskriminace, rozpad konzervativních hodnot a nacionalismus. První je vedena mezi těmi, kteří se podílejí a nepodílejí na korupci a rozkrádání státu. Druhá rozlišuje mezi těmi, kteří přinášejí společnosti užitek a jsou produktivní a těmi, kteří žijí na úkor druhých a vymáhají si různé neoprávněné výhody. Třetí je založena na rozdílu mezi těmi, kteří vyznávají tradiční konzervativní hodnoty a usilují o zachování statutu quo těmi, kterým jde o progresivní vývoj a těmto hodnotám nepřikládají příliš váhu. Čtvrtou linií je ta mezi příslušníky našeho národa a cizinci.

Dalším krokem je, že na základě toho, jakým způsobem se jednotliví politici vztahovali k výše zmíněným čtyřem tématům, si uděláme jakousi mapu toho, s jakými frontovými liniemi pracují. Následně si pomocí této mapy můžeme zrekonstruovat podobu pomyslného lidu, na jehož stranu se ten který politik z naší šestice staví.

U Václava Klause se vyskytují celkem tři různé dělicí linie. Nejsilnější je v jeho případě ta konzervativně hodnotová a ta s důrazem na produktivitu. Tyto dvě se u něho navzájem prolínají, kdy ty skupiny obyvatel, kteří přispívají k rozpadu tradičních konzervativních hodnot, si zároveň pro sebe vymáhají různé neoprávněné výhody a subvence a ve skutečnosti tak parazitují na produktivní části společnosti. Jako doplňkové štěpení Václav Klaus používá to národní, kdy důležitým nástrojem, pomocí kterého vymezuje lid, na jehož straně je, je kategorie národního státu. Tento lid tak má v podání Václava Klause podobu produktivních Čechů zastávajících tradiční konzervativní hodnoty.

Tomio Okamura používá celkem čtyři štěpicí linie. Stejně jako u Václava Klause se jedná o linie, které operují s produktivitou, konzervativními hodnotami a národností. Na rozdíl od Klause však národnost pojímá více v etnickém smyslu, k těmto dvěma pak přidává rozlišování mezi těmi, kteří jsou zapojeni do rozkrádání státu. Dominantním štěpením, od kterého se u Tomia Okamury odvíjí vše ostatní, je to mezi produktivní a neproduktivní částí společnosti. Nakonec i tři zbývající frontové linie, které tento politik používá, jsou od něj do určité míry odvozená. Co se týče lidu, který Tomio Okamura konstruuje, jedná se o produktivní do určité míry konzervativní etnické Čechy, kteří se zároveň nepodílejí na korupci.

Andrej Babiš podobně jako Tomio Okamura používá frontovou linii produktivity a korupce, žádnou další k nim už ale nepřidává. Elita, proti které se vymezuje, je vrstva lidí, jež nic nevytváří a naopak se podílí na rozkrádání hodnot, které vytvořili jiní. Miloš Zeman vychází ze stejných základů jako Okamura. Operuje s linií založenou na produktivitě a národnosti. Konstruuje tak lid, který bychom mohli označit jako produktivní Čechy. U Slávka Popelky můžeme nalézt štěpení národností a opět to odvozené od korupce. Lid, který se Slávek Popelka zaštiťuje, jsou příslušníci českého národa, kteří jsou okrádáni politickou a ekonomickou elitou, která při tomto okrádání asistuje jiným státům a cizincům. Karel Janeček používá pouze frontovou linii korupce. Mluví za lid, který se na rozkrádání státu nepodílí, protože dokáže dát přednost zájmu celku společnosti před svým vlastním.

6. Závěr

V prostředí České republiky je celá řada politiků a politických uskupení, kteří se na jedné straně zastávají lidu, jemuž přikládají kladné a pro sebe cenné hodnoty, a na druhé straně kritizují elity, které jednají naopak v rozporu s těmito hodnotami. Na základě zkoumání výše uvedené šestice osobností mohu říci, že mezi nimi převažují témata jako kritika afirmativní akce ve prospěch různých menšin, obhajoba tradičních hodnot a důraz na národní suverenitu a nacionální akcenty spadající do kategorie, kterou Margaret Canovan označila jako reakční populismus. V určité omezené míře zde můžeme pozorovat také demokratický populismus a populismus politiků. První z nich můžeme spatřovat v prvcích přímé demokracie, které prosazuje především Tomio Okamura, Slávek Popelka, ale o něco méně třeba také Miloš Zeman, ani u jednoho z nich se však nejedná o určující téma, ze kterého by se odvozovala i všechna ostatní a jež by zakládalo frontovou linii, pomocí které by daný politik konstruoval své pojetí lidu a elit. Populismus politiků se objevuje u některých osobností, které se soustředí především na problematiku korupce a jiná témata ani další štěpící linie se u nich nevyskytují: to je především případ Karla Janečka a o něco méně i Andreje Babiše, u kterého ale v omezené míře můžeme nalézt ještě téma produktivity.

Na základě mého zkoumání je možné zmíněnou šestici subjektů rozdělit do tří různých rodin. V první se nachází Václav Klaus, Tomio Okamura a Miloš Zeman. Pro tuto rodinu jsou charakterické štěpící linie odvozené od produktivity, národa a konzervativní hodnot, se kterými pracuje každý z této trojice politiků, byť u Miloše Zemana se důraz na konzervativní hodnoty objevuje spíše okrajově.

Druhá rodina se skládá z Andreje Babiše a Karla Janečka. Jejím rysem je koncentrace na problematiku korupce a absence jiných témat.

Do třetí rodiny patří Slávek Popelka. Pro tuto rodinu je určující dominantní národní frontová linie, vše ostatní je z této linie odvozené. I téma rozkrádání státu, které zde také figuruje, se odvíjí od tohoto štěpení.

Hypotézu z úvodu své práce se mi tak povedlo prokázat pouze částečně a to v případě existence třech odlišných rodin politiků a uskupení používajících populistické apely a rodiny, ve které se nachází Andrej Babiš a Karel Janeček.

Seznam použité literatury

Abts, Koen, Rummens, Stefan: Populism versus Democracy, *Political Studies*, Vol. 55 (2007), s. 405-424.

Canovan, Margaret: Populism for political theorists?, *Journal of Political Ideologie*, Vol. 9 (2004), No. 3, s. 241-252.

Canovan, Margaret: *Populism*. New York and London, Harcourt Brace Jovanovich, 1981.

Canovan, Margaret: *Taking Politics to the People: Populism as the Ideology of Democracy*. In: Meny, Yves, Surel, Yves (ed.): *Democracies and Populist Challenge*. New York: PALGRAVE, 2002, s. 25-44.

Canovan, Margaret: Trust the people! Populism and the two faces of democracy, *Political Studies*, Vol. 47 (1999), No. 1, s. 2-16.

Canovan, Margaret: Two strategies for the study of populism, *Political Studies*, Vol. 30 (1982), No. 4, s. 544-552.

Di Tella, S., Torcuato: The transformations of populism in Latin America, University of Buenos Aires, s. 9. *Webové stránky* <http://www.educ.ar/> [on-line]. Dostupné z http://www.educ.ar/repositorio/Download/file?file_id=ee67498c-7a05-11e1-8318-ed15e3c494af [cit. 5. června 2013].

Dix, H., Robert: The Varieties of Populism: The Case of Colombia, *The Western Political Quarterly*, Vol. 31, No. 3 (Sep., 1978), s. 334-351.

Laclau, Ernesto: *Emancipace a radikální demokracie*, Praha, Univerzita Karlova v Praze 2013.

Laclau, Ernesto: *On Populist Reason*. London-New York, Verso, 2003.

Macpherson, Brough, Crawford: *The Life and Times of Liberal Democracy*, Oxford: Oxford University Press, 1977.

Mény, Yves, Surel, Yves: *The Constitutive Ambiguity of Populism*, In: Meny, Yves, Surel, Yves (ed.): *Democracies and Populist Challenge*. New York: PALGRAVE, 2002, s. 1-21.

Schmitt, Carl: *The Crisis of Parliamentary Democracy*. Cambridge, Massachusetts, and London, England, MIT Press, 2000, s. 9. [Překlad Jan Bíba In Chantal Mouffe: Carl Schmitt a paradox liberální demokracie, *Filosofický časopis*, Vol. 55 (2007/6), s. 902]

Smith, Anna, Marie: *New Right discourse on race and sexuality Britain, 1968-1990*. Cambridge, Cambridge University Press, 1994.

Stanley, Ben: Thin ideology of populism, *Journal of Political Ideologies*, Vol. 13 (2008), No. 1, s. 95-110.

Ústava České republiky

Seznam použitých internetových zdrojů

Adámek, Ludvík, Čermák, Vlastibor, Fiedler, Karel, Popelka, Jaroslav, Růžička, Vlastislav: Provolání k národu. *Webové stránky Vaše věc*. [on-line]. 2. duben 2012. Dostupné z <http://www.vasevec.cz/blogy/provolani-k-narodu> [cit. 11. června 2013].

Aktuální dění. *Webové stránky Holešovské výzvy* [on-line]. Dostupné z <http://holesovskavyzva.zacit.cz/aktualni-deni.html> [cit. 9. června 2013].

Andrej Babiš. *Webové stránky hnutí ANO 2011* [on-line]. 1. října 2012. Dostupné z http://www.ano2011.cz/novinky/26_Adrej-Babis.xhtml [cit. 2. června 2013].

ANO 2011, Programové teze. *Webové stránky hnutí ANO 2011* [on-line]. 27. duben 2013. Dostupné z <http://www.ano2011.cz/program/programove-teze/> [cit. 27. června 2013].

Babiš, Andrej, Výzva ANO 2011. *Webové stránky hnutí ANO 2011* [on-line]. 20. září 2012. Dostupné <http://www.ano2011.cz/o-nas/vyzva-ano-2011/> [cit. 14. června 2013].

Babiš, Andrej: Jdu do toho. Chcete-li, můžete jít se mnou. *Webové stránky hnutí ANO 2011* [on-line]. 27. duben 2013. Dostupné z http://www.ano2011.cz/novinky/427_Jdu-do-toho-Chcete-li-muzete-jit-se-mnou.xhtml [cit. 20. června 2013].

Babiš, Andrej: Vážení spoluobčané. *Webové stránky hnutí ANO 2011* [on-line]. 11. listopad 2012. Dostupné z http://www.ano2011.cz/novinky/114_Vazeni-spoluobcane.xhtml [cit. 14. června 2013].

Demonstrace: Soumrak kmotrů. *Webové stránky Holešovské výzvy* [on-line]. Dostupné z <http://holesovskavyzva.zacit.cz/> [cit. 9. června 2013].

Den D. *Webové stránky České televize* [on-line]. Dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10297718398-den-d-iii-rada/310292320260001-den-d/> [cit. 2. června 2013].

Hnutí Ano, Kdo jsme. *Webové stránky hnutí ANO 2011* [on-line]. Dostupné z <http://www.ano2011.cz/o-nas/kdo-jsme/> [cit. 2. června 2013].

Janeček, Karel: Význam slova zlojed – slovní popis a vysvětlení. *Webové stránky Karla Janečka* [on-line]. 3. leden 2013. Dostupné z <http://www.kareljanecek.com/muj-blog/vyznam-slova-zlojed-slovni-popis-a-vysvetleni> [cit. 14. června 2013].

Janeček, Karel: Změna volebního systému. *Webové stránky Karla Janečka* [on-line]. Dostupné z <http://www.kareljanecek.com/muj-navrh-volebniho-zakona> [cit. 14. června 2013].

Jaroslav Popelka. *Wikipedia* [on-line]. Dostupné z [http://cs.wikipedia.org/wiki/Jaroslav_Popelka_\(aktivista\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Jaroslav_Popelka_(aktivista)) [cit. 4. června 2013].

Karel Janeček. *Webové stránky Karla Janečka* [on-line]. Dostupné z <http://www.kareljanecek.com/kdo-jsem/o-mne> [cit. 2. června 2013].

Karel Janeček. *Wikipedia* [on-line]. Dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Jane%c4%8dek [cit. 2. června 2013].

Klaus, Václav: Jak dochází k pádům režimů a jak se vrátit ke svobodě?. *Webové stránky Václava Klause* [on-line]. 28. květen 2012. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/3110> [cit. 18. června 2013].

Klaus, Václav: Prezident Novoroční projev prezidenta republiky 2013. *Webové stránky Václava Klause* [on-line]. 1. leden 2013. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/3267> [cit. 22. června 2013].

Klaus, Václav: Prezident republiky Václav Klaus vetoval zákon o registrovaném partnerství. *Webové stránky Václava Klause* [on-line]. 16. únor 2006. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/47> [cit. 19. června 2013].

Klaus, Václav: Prohlášení prezidenta republiky k dalšímu exemplárnímu útoku na svobodu slova. *Webové stránky Václava Klause* [on-line]. 5. srpen 2011. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/2896> [cit. 23. června 2013].

Klaus, Václav: Projev prezidenta republiky k 28. říjnu 2010 o smyslu našeho státu. *Webové stránky Václava Klause* [on-line]. 28. říjen 2010. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/2705> [cit. 28. června 2013].

Klaus, Václav: Projev prezidenta republiky na Národní svatováclavské pouti. *Webové stránky Václava Klause* [on-line]. 28. září 2012. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/3197> [cit. 22. června 2013].

Klaus, Václav: Projev prezidenta republiky na Národní svatováclavské pouti. *Webové stránky Václava Klause* [on-line]. 28. září 2011. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/2934> [cit. 23. června 2013].

Klaus, Václav: Závěrečný televizní projev prezidenta republiky. *Webové stránky Václava Klause* [on-line]. 7. březen 2013. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/3317> [cit. 18. června 2013].

Klaus, Václav: Žofínské fórum 2012: V naší zemi i v Evropě musí nastat radikální změna. *Webové stránky Václava Klause* [on-line]. 10. duben 2012. Dostupné z <http://www.klaus.cz/clanky/3079> [cit. 18. června 2013].

Königová, Marie: Prezidentská kampaň se zvrhla v hádku o dekrety . *Webové stránky iDNES.cz* [on-line] 23. leden 2013. Dostupné z <http://www.novinky.cz/domaci/290783-prezidentska-kampan-se-zvrhla-v-hadku-o-dekrety.html> [cit. 28. června 2013].

Miloš Zeman – fakta. *Webové stránky www.zemannahrad.cz* [on-line]. Dostupné z <http://www.zemannahrad.cz/fakta/nazory-milose-zemana.htm> [cit. 20. června 2013].

Okamura vysvětluje: Já nechci Romy vyhánět. Ale pokud se jim u nás nelíbí.... *Webové stránky Parlamentních listů* [on-line]. 2. červenec 2013. Dostupné z

<http://www.parlamentnilisty.cz/parlament/senat/Okamura-vysvetluje-Ja-nechci-Romy-vyhanet-Ale-pokud-se-jim-u-nas-nelibi-277638> [cit. 4. července 2013].

Okamura, Tomio: „Novoroční projev“ Tomio Okamury 2013. *Blog Tomia Okamury, iDNES* [on-line]. 1. leden 2013. Dostupné z <http://okamura.blog.idnes.cz/c/313625/Novorocni-projev-Tomio-Okamury-2013.html> [cit. 23. června 2013].

Okamura, Tomio: Chtějme demokracii - chtějme konec korupčního politického systému. *Blog Tomia Okamury, iDNES* [on-line]. 22. leden 2013. Dostupné z <http://okamura.blog.idnes.cz/c/317420/Chtejme-demokracii-chtejme-konec-korupcniho-politickeho-systemu.html> [cit. 7. června 2013].

Okamura, Tomio: Sociální programy vyrábí podvodníky a lenochy. *Blog Tomia Okamury, iDNES* [on-line]. 3. duben 2013. Dostupné z <http://okamura.blog.idnes.cz/c/328881/Socialni-programy-vyrabi-podvodniky-a-lenochy.html> [cit. 20. června 2013].

Okamura, Tomio: Změna. *Blog Tomia Okamury, iDNES* [on-line]. 26. únor 2013. Dostupné z <http://okamura.blog.idnes.cz/c/323351/Zmena.html> [cit. 7. června 2013].

Okamura, Tomio: Změňme politický systém! Chtějme přímou demokracii!. *Blog Tomia Okamury, iDNES* [on-line]. 18. prosinec 2012. Dostupné z <http://okamura.blog.idnes.cz/c/311388/Zmenme-politicky-system-Chtejme-primou-demokracii.html> [cit. 7. června 2013].

Palata, Luboš: Zeman: Sudetští Němci mohou být za odsun rádi, mohli dostat trest smrti. *Webové stránky iDNES.cz* [on-line]. 23. dubna 2013. Dostupné z http://zpravy.idnes.cz/rakousko-zeman-sudetsti-nemci-deq-/zahranicni.aspx?c=A130423_154317_zahranicni_pul [cit. 28. června 2013].

Popelka, Slávek: Návrhy řešení. *Webové stránky Holešovské výzvy* [on-line]. Dostupné z <http://holesovskavyzva.zacit.cz/navrhy-reseni.html> [cit. 26. června 2013].

Popelka, Slávek: Provolání k národu. *Webové stránky Holešovské výzvy* [on-line]. Dostupné z <http://holesovskavyzva.zacit.cz/slavek-popelka-texty.html> [cit. 9. června 2013].

Popelka, Slávek: Texty Slávka Popelky. *Webové stránky Holešovské výzvy* [on-line]. Dostupné z <http://holesovskavyzva.zacit.cz/slavek-popelka-texty.html> [cit. 27. června 2013].

Pozvánka na akci Soumrak kmotrů. *Webové stránky Holešovské výzvy* [on-line]. Dostupné z <http://holesovskavyzva.zacit.cz/> [cit. 11. června 2013].

Skupina AGROFERT. *Webové stránky Skupiny AGROFERT* [on-line]. Dostupné z <http://www.agrofert.cz/?1449/skupina-agrofert> [cit. 2. června 2013].

Soukupová, Jana: Chtějme demokracii - chtějme konec korupčního politického systému. *Webové stránky iDNES* [on-line]. 14. listopadu 2009. Dostupné z http://brno.idnes.cz/slavek-popelka-samorost-vezneny-kvuli-letakum-fr0-/Brno-zpravy.aspx?c=A091110_1286912_brno_trr [cit. 4. června 2013].

Tomio Okamura, O mně. *Webové stránky Tomia Okamury* [on-line]. Dostupné z <http://www.tomio.cz/o-mne/> [cit. 4. června 2013].

Zeman, Miloš: Projev prezidenta republiky Miloše Zemana v Poslanecké sněmovně . *Webové stránky Pražského hradu* [on-line]. 7. květen 2013. Dostupné z <http://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr-milos-zeman/vybrane-projevy-a-rozhovory/349.shtml> [cit. 29. června 2013].

Zeman, Miloš: Projev prezidenta republiky na pietním aktu v Lidicích. *Webové stránky www.hrad.cz* [on-line]. 16. červen 2013. Dostupné z <http://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr-milos-zeman/vybrane-projevy-a-rozhovory/359.shtml> [cit. 21. června 2013].